

Executive summary

The purpose of this thesis is to examine the audit considerations when planning the audit on revenue where the entity accounts for revenue under IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers. The standard is mandatorily applicable to IFRS reporters in periods beginning on or after 1 January 2018.

Planning an audit involves establishing the overall audit strategy and developing an audit plan. Adequate planning helps the auditor to devote appropriate attention to the important areas of the audit. Furthermore, the planning of the audit ensures an efficient and responsible audit of the financial statements. Audit planning is an iterative process, why audit must reconsider and reevaluate throughout the entire audit process.

The International Standards of Auditing (ISA's) provide detailed requirements and guidance to how to plan the audit including identifying risks of material misstatement and how to address the identified risks through further audit procedures. The overall audit strategy involves identifying the characteristics of the engagement that define its scope. When completing the overall audit strategy the auditor needs to consider whether any new accounting standards have been applied and the impact of this on the risk assessment. In the first year of adoption of IFRS 15, application of that significant new standard is likely to have such an impact.

Furthermore, the auditor will have to determine materiality. Misstatements are considered material if they could reasonably be expected to influence the economic decisions of users taken based on the financial statements. The audit must determine materiality on the financial statements as a whole, performance materiality, materiality to particular classes of transactions, account balances or disclosures if relevant and determine a clearly trivial threshold. The determination of materiality is the judgement of the auditor and should not be based on quantitative indicators alone.

The auditor is required to obtain sufficient understanding of the entity and its environment and internal controls. This understanding is obtained through risk assessment procedures as; inquiry, analytical procedures, observation and inspection.

The internal controls in the ISA's are based on the internal control framework developed by COSO. These include an understanding of the control environment, the entity's risk assessment process, the information system, including the related business processes, control activities relevant to the audit, and monitoring of controls.

In order to audit financial statements in which IFRS 15 is applied, it will be necessary for the auditor to have a full understanding of the entity's revenue streams and how IFRS 15 should be applied to them including the control activities the entity has designed and implemented to address risks of material misstatement.

Based on the understanding obtained by the auditor during the risk assessment procedures the auditor identifies risks of material misstatement on financial statement level and assertion level. The risk of material misstatement are assessed based on the inherent risk and the control risk that combined results in the audit risk. In the audit of revenue, the auditor will often assess risks related to occurrence and cut-off as higher risks. To reduce the audit risk to an appropriately low level the auditor needs to plan further audit procedures by test of controls or substantive testing.

IFRS 15 determines how the entity must account for revenue from contracts with customers and the core principle is to recognize revenue to depict the transfer of goods or services to customers in an amount that reflects consideration to which the entity expect to be entitled in exchange for those goods or services.

The standard is applied through a five step model that includes; (i) identifying the contract with the customer, (ii) identifying the separate performance obligations, (iii) determine the transaction price, (iv) allocate the transaction price to the separate performance obligations, and (v) recognize revenue when performance obligations are satisfied either at a point in time or over time.

The standard provide guidance and specific requirements for the entities who adopt the standard, which several risks of misstatement that have been identified in the five steps model.

When developing the audit plan and further audit procedures the auditor should take into account the nature, timing, and extent of the further audit procedures. The auditor should aim to rely on test of controls including test of automated controls, as this will be more efficient.

It has been concluded that to determine an appropriate audit plan the auditor need to have a detailed understand of the revenue streams and internal controls to appropriately assess the identified risks.

Indhold

1. EMNE OG METODE	1
1.1 Indledning	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Opgavens struktur	3
1.4 Afgræsning	4
1.4.1 Afgræsning af regnskabsposter	4
1.4.2 Afgræsning af teori	4
1.5 Metode	5
1.6 Kildekritik	5
1.7 Anvendte forkortelser og definitioner	6
2. REVISIONSPANLÆGNING	7
2.1 Planlægningens funktion og tidsmæssige placering	7
2.2 Fastlæggelse af den overordnede revisionsstrategi	8
2.2.1 Fastlæggelse af væsentlighed	9
2.3 Risikovurderingshandlinger	13
2.4 Forståelse af virksomheden og dens omgivelser	14
2.5 Forståelse af virksomhedens interne kontroller	17
2.5.1 Kontrolmiljø	18
2.5.2 Virksomhedens risikovurderingsproces	19
2.5.3 Kontrolaktiviteter	20
2.5.4 Virksomhedens informationssystemer	22
2.5.5 Virksomhedens overvågning af kontroller	23
2.6 Identifikation af risici for væsentlig fejlinformation	24
2.6.1 Revisionshandlinger på revisionsmålniveau	27
2.7 Opsummering	30
3. IFRS 15 – Omsætning fra kontrakter med kunder	31
3.1 IFRS 15 generelt	32
3.2 Fem-trins-modellen	33
3.2.1 Identificer kontrakten med kunden	33
3.2.2 Identificer leveringsforpligtelser i kontrakten	36
3.2.3 Fastsættelse af transaktionsprisen	39
3.2.4 Allokering af transaktionsprisen	43

3.2.5 Indregning af omsætning.....	45
3.3 Overgang til IFRS 15.....	47
3.4 Opsummering	48
4. Anbefalede kontroller under IFRS 15	49
4.1 Manuelle kontroller til anvendelse af IFRS 15.....	49
4.1.2 Indregning af omsætning.....	51
4.2 Automatiske kontroller.....	52
4.3 Opsummering	53
5. Revisionsplan.....	54
5.1 Detaljeret revisionsplan	54
5.2 Konsekvenser ved svagheder i intern kontrol.....	61
6. Konklusion	62
7. Litteraturliste.....	67
Bilag 1 – Sammenhæng imellem identificerede interne kontroller og identificerede risici	69
Bilag 2 – Vurdering af revisionsrisikoen for omsætning per regnskabspost	70

1. EMNE OG METODE

1.1 Indledning

IASB og FASB udsendte den 19. december 2008 et samlet diskussionspapir omkring indregning af omsætning. Formålet med modellen var at samle reguleringen omkring indregning af omsætning i én regnskabsstandard, som ville gøre indregning af omsætning til en kontrakt baseret indregningsmodel¹. Standarden er efterfølgende blevet forfinet og er endt ud i IFRS 15 - *Revenue from Contracts with Customers*.

Standarden har været længe under vejs og de virksomheder, som aflægger årsrapport efter IFRS skal implementere standarden første gang fra 1. januar 2018, hvorfor det for kalenderårsregnskaber allerede vil være fra regnskabsåret 2018.

I Danmark har der siden 2005 været krav om, at børsnoterede virksomheder skal aflægge koncernregnskab efter IFRS og fra 2009 et krav for alle børsnoterede virksomheder aflægge årsregnskabet efter IFRS².

European Securities and Markets Authority (ESMA) frigjorde den 27. oktober 2017 en offentlig udtalelse omkring prioriteter for 2017 årsrapporter efter IFRS. ESMA har i denne forbindelse fokus på oplysningerne i årsrapporten omkring den forventede konsekvens af implementeringen af IFRS 15. Dette fokus kommer som konsekvens af en undersøgelse ESMA foretog for 2016 årsrapporter og delårsrapporter i 2017 for at evaluere kvantiteten og kvaliteten af de oplysninger, som er givet i årsrapporten. I denne forbindelse konkluderede ESMA, at selvom årsrapporten som udgangspunkt havde tilstrækkelige kvalitative overvejelser, var det et begrænset antal virksomheder, som både havde kvalitative og kvantitative oplysninger ligesom detaljeringsgraden af oplysningerne var varierende. Dette kan ifølge ESMA være et udtryk for, at virksomhederne er kommet til forskellige stadier i implementeringen af standarden, men også samtidig en lav grad af gennemsigtighed ved implementering, selvom virksomhederne læner sig op ad en snarligt forestående implementering.

Indregning af omsætning kan alt efter virksomhedens aktiviteter være simpel eller kompleks og er ofte til diskussion imellem virksomhedens ledelse og revisor omkring indregningen. Dette kommer særligt til udtryk i virksomheder, som anvender sammensatte kontrakter og har flere indtægtsstrømme, hvor kontrakterne med kunderne vil bestå af flere komponenter af forskellig art og tidsmæssig placering i kontrakten. Indregning af omsætning fra kontrakterne kan derfor blive kompliceret og ressourcekrævende, da kontrakterne indeholder forskellige elementer af varer og serviceydelser samt er skræddersyet den enkelte kunde. Endvidere har Erhvervsstyrelsen i deres kvali-

¹ IASB-FASB: discussion paper on revenue recognition

² Vejledning til IFRS bekendtgørelsen

tetskontrol af revisionsvirksomheder i 2017 haft revision af omsætning som fokusområde, hvilket understreger det fokus, der fortsat er på revisionen af omsætningen³.

1.2 Problemstilling

Kompleksiteten i sammensatte kontrakter gør implementeringen af IFRS 15 tidskrævende og udfordrende og samtidig kan manglende rettidig fokus have konsekvenser for virksomheder, som skal aflægge årsrapport efter IFRS. Herudover betyder implementering af IFRS 15, at revisor skal tilrettelægge og planlægge sin revision til at adressere de risici for væsentlig fejlinformation, som revisor identificerer via sin forståelse af virksomheden og dens omgivelser og IFRS 15.

Korrekt indregning af omsætning har væsentlig indflydelse på virksomhedens resultat og aktivitet, hvorfor udfordringerne og kompleksiteten ved revision af omsætningen i forbindelse med implementeringen af IFRS 15 er spændende at undersøge i forhold til sammensatte kontrakter, da disse forventes at være relevante for revisorer, som reviderer børsnoterede virksomheder i Danmark. Herudfra er der formuleret følgende problemformulering, som vil blive behandlet i afhandlingen:

Hvilke revisionsmæssige overvejelser og risici ved revision af omsætning medfører implementeringen af IFRS 15 i virksomheder, som anvender sammensatte kontrakter?

Til besvarelse af ovenstående problemformulering vil afhandlingen endvidere tage udgangspunkt i nedenstående underspørgsmål:

1. Hvordan planlægger og identificerer revisor risici for væsentlig fejlinformation og hvordan adresseres disse samt hvilke forhold skal revisor særligt være opmærksom på i forbindelse med revision af omsætning?
2. Hvad er indregningskriterierne efter IFRS 15, hvilke revisionsrisici på omsætning medfører implementeringen af IFRS 15?
3. Hvilke interne kontroller anbefales virksomhederne at designe og implementere i forhold til IFRS 15 og hvilke er relevante for revisor forstå i denne forbindelse?
4. Hvordan bør revisor udarbejde sin revisionsplan til at reducere revisionsrisikoen til et tilstrækkeligt lavt niveau ved revision af omsætning under IFRS 15?

³ Retningslinjer for kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder, der reviderer virksomheder af offentlig interesse, s. 36

1.3 Opgavens struktur

Specialets struktur vil være bygget omkring revisionen af omsætning ved implementering af IFRS 15 og vil være struktureret som illustreret i nedenstående figur.

Figur 1: Struktur i opgaven. Egen tilvirkning

Afsnit to vil indeholde en redegørelse for kravene i de internationale revisionsstandarder til planlægning af en revision herunder de overvejelser revisor skal igennem, for at planlægge en revision af omsætning med sammensatte kontrakter. Der vil løbende i kapitlet være inddraget overvejelser, som er konkrete i forhold til revision af omsætning efter IFRS 15.

Herefter vil der i afsnit tre være en gennemgang af kravene til virksomheder, som aflægger årsrapport efter IFRS og har implementeret IFRS 15 samt en analyse med identifikation af de risici for fejl, som indledningsvist identificeres ved gennemgang af standarden samt de interne kontroller virksomheden kan implementere, for at imødegå disse risici. Gennemgangen og analysen af risici vil være opbygget således dette følger opbygningen i standarden.

Herefter vil der være oversigt over anbefalede kontroller baseret på de risici for fejl, der er identificeret i kapitel 3. Herunder vil det blive vurderet

Afslutningsvist vil der i kapitel fire blive udarbejdet en detaljeret revisionsplan ud fra de identificerede risici og interne kontroller samt forslag til yderligere revisionshandlinger, samt en diskussion omkring arten, den tidsmæssige placering og omfanget af de yderligere revisionshandlinger.

1.4 Afgræsning

1.4.1 Afgræsning af regnskabsposter

Specialet tager udgangspunkt i revisors planlægning af revisionen af omsætning for sammensatte kontrakter ved implementering af IFRS 15, hvorfor specialet udelukkende vil behandle revisionsmæssige overvejelser og risici samt revisionsplan relateret til omsætning i relation til IFRS. Derfor afgrænses der for øvrige revisions- og regnskabsmæssige problemstillinger i opgaven herunder:

- Revision af regnskabsposter afledt af IFRS 15 og omsætning, inklusiv den regnskabsmæssige behandling af udviklingsprojekter, tilgodehavender fra salg og igangværende arbejder samt de revisionsmæssige udfordringer forbundet hermed og som naturligt vil være afledt eller sammenfaldende med revisionen af omsætning.
- Revision af kontrakter med kunder, som er uden for anvendelsesområdet i IFRS 15 herunder indtægter fra leasingkontrakter, forsikringskontrakter, finansielle instrumenter og Ikke-monetære udvekslinger mellem virksomheder.

Herudover vil der som følge af specialets primære problemstilling omkring revisionsmæssige overvejelser i relation til omsætning være bestemmelser i IFRS 15, som ikke vil blive behandlet i specialet herunder:

- Den regnskabsmæssige behandling og afledte risici i relation til behandlinger af omkostninger til at opnå en kontrakt med en kunde, som er beskrevet i IFRS 15.95 til 104.
- De regnskabsmæssige oplysninger, som skal gives i årsrapporten, der er beskrevet i IFRS 15.110 til 129.

Det understreges, at der ved en komplet planlægning af revisionen ved implementeringen af IFRS 15, vil revisor skulle opnå en forståelse for ovennævnte bestemmelser herunder om disse kan medføre risici for væsentlig fejlinformation for virksomheden, der revideres.

1.4.2 Afgræsning af teori

I specialet er afgrænses der til indregning af omsætning og revision efter IFRS, hvorfor øvrig regulering herunder US GAAP og årsregnskabsloven ikke vil blive behandlet i specialet.

De internationale revisionsstandarder, som bliver behandlet i specialet vil udelukkende relatere sig til udarbejdelse af revisionsplanen herunder særligt ISA 300, ISA 315, ISA 320 og ISA 330. Inddragelse af yderligere internationale revisionsstandarder vil ske i begrænset omfang, hvis det giver mening for forståelsen i specialet. Derfor vil udførsel og konklusion samt rapportering af revisionen ikke blive behandlet i specialet.

Der vil ved gennemgang af IFRS 15 ikke blive foretaget en dybdegående analyse for forskellene imellem de nuværende internationale regnskabsstandarder og IFRS 15, da dette ikke vurderes at have indflydelse på den endelige konklusion og løsning af problemstillingen.

Nærværende afgrænsning er ikke fyldestgørende, hvorfor der vil ske løbende afgrænsning igennem specialet, hvor dette vurderes relevant.

1.5 Metode

Specialet er skrevet som afslutning på cand.merc.aud.-studiet, hvorfor specialet henvender sig til revisorer og andre personer, som har kendskab til revisions- og regnskabsstandarderne.

Til besvarelse af specialets problemformulering vil der primært blive anlagt en analytisk synsvinkel i relation til de anvendte teorier. Der vil i denne forbindelse blive forudsat, at der er tale om en dansk børsnoteret virksomhed, da det er et krav, at disse skal aflægge årsrapport efter IFRS og derfor vil være omfattet af standarden.

Da det IFRS 15 først skal implementeres for virksomheder, som aflægger årsrapport fra den 1. januar 2018, vil der ikke være begrænset empirisk materiale, da revisionsvirksomhederne endnu ikke eller i begrænset omfang, har foretaget revision af virksomheder, som har implementeret IFRS 15. Derfor vil der til løsning af specialets problemstilling blive anvendt vejledning og publikationer fra revisionshuse til besvarelse af specialets problemstilling.

1.6 Kildekritik

I forbindelse med litteratursøgningen til specialet vurderet på troværdigheden og objektiviteten af de udvalgte kilder. Specialet gør primært brug af sekundære kvalitative data. Dette skyldes, at den regnskabsteori tager udgangspunkt i IFRS 15, som er den kommende gældende regulering for omsætning i de internationale regnskabsstandarder. Herudover tager revisionsteorien udgangspunkt i de internationale revisionsstandarder, som er gældende regulering for revisorer.

Der er herudover som sekundær litteratur anvendt bøger fra cand.merc.aud.-studiet til at underbygge og uddybning af de internationale revisionsstandarder, som vurderes at være objektive og troværdige til brug for specialet.

I specialet er der løbende anvendt artikler og publikationer, som understøtter beskrivelser og fortolkning af IFRS 15 og revisionsstandarderne. Artiklerne og publikationerne er vurderet kritisk forud for anvendelsen, da forfatterens holdninger kan have indflydelse på indholdet i artiklerne. Herunder er det blandt andet vurderet om det bagvedliggende budskab i artiklerne er tilstrækkeligt objektivt og troværdigt til brug for specialets formål.

1.7 Anvendte forkortelser og definitioner

Nedenfor redegøres for anvendte forkortelser i specialet.

Definitioner:

Virksomheden: I specialet anvendes virksomheden om den virksomhed som revideres.

Forkortelser:

IASB: International Accounting Standards Board

FASB: Financial Accounting Standards Board

IFRS: International Financial Reporting Standards

ISA: International Standards of Auditing

ESMA: European Securities and Markets Authority

US GAAP: United States Generally Accepted Accounting Principles

IAS: International Accounting Standards

2. REVISIONSPLANLÆGNING

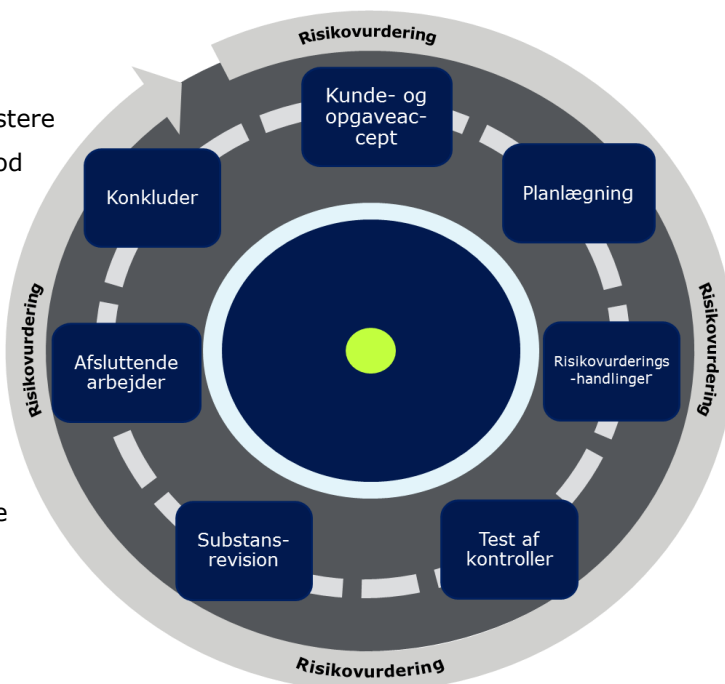
Formålet med en revision er at afgive en erklæring på, at indholdet af årsregnskabet giver et retvisende billede og dermed ikke indeholder væsentlig fejlinformation. De overordnede krav til planlægningen af en revision fremgår af ISA 300, som fastslår, at planlægningen af en revision består af fastlæggelse af en overordnet revisionsstrategi og udarbejdelse af en detaljeret revisionsplan. Herved forstås, at revisor får identificeret de risici for fejl, der kan lede til væsentlig fejlinformation i årsregnskabet og fastlægger en revisionsplan til afdækning af de identificerede risici, for at opnå høj grad af sikkerhed. En hensigtsmæssig planlægning gavner revisionen og sikrer at denne bliver udført effektivt med fokus på de væsentligste områder.

I det efterfølgende gennemgås de punkter, som revisor som minimum skal tage stilling til ved etablering af den overordnede revisionsstrategi og udarbejdelse af en detaljeret revisionsplan i forbindelse med revisionsplanlægningen af omsætning efter IFRS 15.

2.1 Planlægningens funktion og tidsmæssige placering

Revisor skal indledningsvist udføre risikovurderingshandlinger, for at forstå virksomheden og dens omgivelser samt de interne kontroller i virksomheden for herved at kunne identificere, hvilke risici som kan føre til væsentlige fejl i regnskabet. Forståelsen indhentes igennem de indledende risikovurderingshandlinger samles og dokumenteres igennem revisionsstrategien- og planen, som derved bliver skræddersyet netop de konkrete risici for væsentlig fejlinformation i virksomheden. Omfanget og den tidsmæssige placering af planlægningsaktiviteterne vil variere i forhold til størrelsen og kompleksiteten af virksomheden og tidligere års erfaringer og kendskab til virksomheden.

Planlægningen skal ifølge ISA 300.2 assistere revisor med at rette opmærksomheden mod de væsentligste revisionsområder og sikre at potentielle revisionsmæssige problemstillinger bliver løst rettidigt. Herudover skal revisionsplanlægningen sikre en effektiv og økonomisk forsvarlig løsning af revisionsopgaven, ved at udvælge teammedlemmer med de rette kompetencer til at reagere på de identificerede risici.

Figur 2: Revisionsprocessen. Kilde: Sudan, s. 94

Omsætningen har ofte stort fokus for virksomheden og dens interessenter, hvorfor omsætningen oftest vil have fokus fra revisor ligesom der i ISA 240.26 er foruddefineret betydelig risiko relateret til indregning af omsætning som følge af besvigelser.

I figur 2 er det illustreret, at revisionen herunder udarbejdelse af revisionsstrategien og –planen er en iterativ proces, der kan ændre sig under revisionen, hvis der sker ændringer i virksomheden eller at det ikke er muligt at udføre revisionen som planlagt.

2.2 Fastlæggelse af den overordnede revisionsstrategi

Planlægningen af en revision opdeles i to hovedområder, som i ISA 300.8 er den overordnede revisionsstrategi og ISA 300.9 den detaljerede revisionsplan. Selvom planlægningsaktiviteterne er individuelt distinkte i deres udarbejdelse vil færdiggørelsen af de enkelte planlægningshandlinger afhænge af færdiggørelsen af andre planlægningshandlinger, da der er tale om en iterativ proces.

Revisor skal jævnfør ISA 300.7 udarbejde en overordnet revisionsstrategi, som fastlægger revisions omfang, tidsmæssige placering og strategi. Den overordnede revisionsplan er derfor grundlaget for udarbejdelse af den detaljerede revisionsplan. Vejledning til struktureringen og indholdet af dokumentationen for den overordnede revisionsstrategi er givet i bilag til ISA 300. I den overordnede revisionsstrategi skal revisor jævnfør ISA 300.8:

- Identificere de karakteristika ved opgaven, der identificerer dens omfang

Identificering af de karakteristika ved opgaven, der identificerer dens omfang indeholder en forståelse af opgavens omfang herunder revisionspåtegning og rapportering, den regnskabsmæssige begrebsramme som skal revideres, branchespecifikke rapporteringskrav og naturen af forretningen for vurdering af om specielle kompetencer kræves. Herudover skal revisor identificere virksomhedens brug af serviceorganisationer og hvordan revisor opnår bevis for udformningen eller funktionaliteten af kontroller udført af serviceorganisationer og effekten af it på revisionshandlinger, herunder på tilgængeligheden af data og på den forventede benyttelse af it-baserede revisionsmetoder.

Revisor vil i denne forbindelse som sagt identificere nye standarder, som træder i kraft for revisionen og vurdere, hvilke risikovurderingshandlinger, der skal foretages i forbindelse med implementeringen. Indledningsvist vurderes det, at implementeringen af IFRS 15, vil være en væsentlig ny standard for virksomhederne med påvirkning på årsregnskabet. Herunder skal revisor identificere, hvordan virksomheden har valgt at implementere standarden samt oplysningerne i årsrapporten omkring overgangen til IFRS 15, hvilket vil blive behandlet yderligere i kapitel 3.

- Fastlægge opgavens rapporteringsmål for at kunne planlægge den tidsmæssige placering af revisionen

Revisor skal planlægge den tidsmæssige placering af revisionen under hensynstagen til virksomhedens forventede rapporteringskrav herunder ved løbende revision og årsafslutning. Herudover skal revisor planlægge arten og tidspunkt for kommunikationen med ledelsen herunder den øverste ledelse samt kommunikation med teammedlemmer og anden kommunikation med tredjepart.

- Overveje de forhold, der efter revisors faglige vurdering er betydelige for instruktionen af opgaveteamets indsats

Her skal revisor kommunikere forhold der er betydelige for opgaveteamets indsats, som er fastlæggelse af væsentlighed, indledende identifikation af områder med høj risiko for væsentlig fejlinformation, besvigelser og risikoen for besvigelser, indvirkningen på revisionen af identificerede risici på regnskabsniveau, resultater fra tidligere års revision, herunder eventuelle identificerede fejl og mangler. Revisor vil også i denne forbindelse fastlægge den forventede strategi for revisionen omkring kontrolbaseret og substansbaseret samt effektiviteten af interne kontroller, anvendelse af revisionsbevis fra tidligere års revisions eksempelvis risikovurderingshandling og test af kontroller. Revisor vil i denne forbindelse overordnet identificere effekten af ændringer til gældende regnskabsstandarder og deres indvirkning på revisionen samt væsentlige ændringer til virksomheden.

- Fastlæggelse af arten, den tidsmæssige placering og omfanget af de ressourcer, der er nødvendige for at udføre opgaven.

Her skal revisor dokumentere overvejelser omkring udvælgelse af opgaveteamet og uddelegering af revisionsarbejde til opgaveteamet for at sikre opgaven løses af tilstrækkelig erfarne og kompetente medarbejdere. Herudover skal den tidsmæssige placering af opgaveaktiviteterne samt budgettet fastlægges.

I forbindelse med implementeringen af IFRS 15 i virksomhederne, vil det være nærliggende for revisor at inddrage ressourcer, som har kendskab til IFRS 15 herunder både den teoretiske viden og praktisk erfaring med revisionen af IFRS 15 baseret på overvejelser omkring væsentlighed og kompleksitet.

2.2.1 Fastlæggelse af væsentlighed

Revisor skal i begyndelsen af revisionsprocessen og i forbindelse med den overordnede revisionsstrategi jævnfør ISA 320.10, fastlægge væsentlighed ved planlægningen og udførsel af revisionen jævnfør ISA 320.11. Konceptet omkring væsentlighed er ofte til diskussion og ISA 320.3 fastslår, at revisor skal følge definitionen af væsentlighed som er indeholdt i den aktuelle begrebsramme.

Da specialet tager udgangspunkt i virksomheder, som aflægger årsrapport efter IFRS anvendes IFRS' definition af væsentlighed⁴:

Information er væsentlig, hvis udeladelse heraf eller fejl heri kan have indflydelse på regnskabsbrugeres økonomiske beslutninger truffet på grundlag af årsregnskabet. Væsentligheden afhænger af størrelsen af posten eller fejlen, vurderet ud fra de specifikke forhold ved udeladelsen eller ved fejlagtige oplysning. Derfor fungerer væsentlighedskriteriet som et niveau eller en grænse snarere end som en primær kvalitativ egenskab, som oplysningen skal opfylde for at kunne være nyttig.

Ud fra dette kan vi se, at selvom der er retningslinjer for fastsættelse af væsentlighed i ISA 320 er fastsættelsen i høj grad præget af skøn og faglig vurdering af revisor, hvorfor fastlæggelse af væsentlighed kan variere imellem revisorer.

Revisor skal fastlægge væsentlighed på flere niveauer defineret i ISA 320:

1. Væsentlighed for regnskabet som helhed (ISA 320.10)

Revisor skal fastlægge væsentlighed for regnskabet som helhed i forbindelse med den overordnede revisionsstrategi. Vurderingen af væsentlighed på regnskabsniveau, er det beløb revisor vurderer værende væsentligt for regnskabsbrugeren og dermed om regnskabet giver et retvisende billede. Hvis fejlinformationer, herunder udeladelser af oplysninger i årsregnskabet, enkeltvis eller samlet påvirker regnskabsbrugers økonomiske beslutninger anses disse for væsentlige.

Ved fastsættelse af væsentlighedsniveau skal revisor som sagt anvende sin professionelle vurdering⁵ og i denne forbindelse indledningsvist identificere, om der er benchmark, som kan anvendes ved fastsættelse af væsentlighedsniveau for regnskabet som helhed. Fastlæggelse af benchmark kræver, at revisor har kendskab til virksomhedens aktiviteter herunder ændringer til virksomheden og om der er væsentlige ændringer til regnskabsstandarderne, som har betydning for årsrapporten.

Herudover kræver fastlæggelse af benchmark, at revisor forholder sig til hvem regnskabsbrugeren er og hvad disse fokuserer på i forbindelse med læsning af regnskabet. Ofte vil revisor tage udgangspunkt i resultat før skat, især for børsnoterede virksomheder, da regnskabsbruger vil have fokus på afkastet af deres investering herunder om virksomheden genererer overskud. Valget af benchmark afhænger dog af de specifikke forhold i virksomheden, hvor der er virksomheder, som ikke har til formål at generere overskud, hvilket eksempelvis ses i koncerner, hvor der er en klar distinktion imellem produktionsenheder, salgsenheder og administrationsenheder, hvor det vil være relevant at kigge på andre benchmark i forhold til formål i de enkelte selskaber. Eksempler på benchmarks nævnt i ISA 320.A4 er omsætning, resultat før skat, aktivmassen og egenkapitalen samt omkostninger.

⁴ IFRS Conceptual Framework for Financial Reporting, afsnit 2.11

⁵ ISA 320.A3

I praksis anvendes ofte kvantitative kriterier i forbindelse med planlægningen for fastlæggelse af væsentlighedsniveau på regnskabsniveau⁶. Disse procentsatser kan varieres mellem revisionsvirksomhederne, men følgende vejledende benchmarks kan anvendes⁷.

- 5 – 10 % af resultat før skat
- 0,5 – 1 % af omsætningen
- 0,5 – 1 % af aktivmassen
- 1 – 2 % af egenkapitalen
- 2 – 4 % af resultat af ordinær drift

Anvendelsen af de kvantitative kriterier ved fastlæggelse af væsentlighedsniveauet som helhed vil være baseret på regnskabsoplysninger på planlægningstidspunktet, og vil derfor tage udgangspunkt i tidligere års tal, budgetter for indeværende regnskabsår og foreløbige resultater. Det kræves derfor af ISA 320.12 at revisor revurderer om det indledende fastsatte væsentlighedsniveau fortsat er passende, når de endelige regnskabstal modtages. Såfremt revisor vurderer at væsentlighed for regnskabet som helhed er lavere end det fastsatte, skal revisor jævnfør ISA 320.13 vurdere, om det er nødvendigt at ændre i arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisions handlinger fortsat er passende.

De faktorer, som revisor kan vurderer i forhold til fastsættelse af væsentlighed er oplistet nedenfor⁸:

Faktor	Høj procentsats	Lav procentsats
Koncentration af ejerskab og ledelse	Koncentration af ejerskab hos få velinformerede personer	Virksomheden er børsnoteret eller af har offentlig interesse.
Gældsforhold	Begrænset eller ingen gæld Långiver har adgang til ledelsesinformation.	Lånebetingelser, som er afhængige af finansielle covenants.
Virksomhedens omgivelser	Virksomheden agerer i stabile omgivelser. Virksomhedens aktiviteter er simple af natur. Virksomheden er veletableret og stabil.	Virksomheden agerer i ustabile omgivelser. Virksomhedens aktiviteter er komplekse af natur og har mange forskellige aktiviteter.

⁶ Sudan, s. 107

⁷ Sudan, s. 108

⁸ Sudan, s. 108-109

Andre forhold	Få ændringer i virksomhedens aktiviteter og omgivelser Få eksterne brugere af årsrapporten	Branchen er omfattet af betydelig regulering Børsnoteret virksomhed Omstruktureringer
---------------	---	---

Figur 3: Faktorer ved fastlæggelse af væsentlighed. Kilde: Sudan, s. 108-109

Fastlæggelse af væsentlig for regnskabet som helhed i børsnoterede virksomheder, som anvender sammensatte kontrakter i øvrigt, vil ofte tage udgangspunkt i resultat før skat som benchmark. Dette skyldes, som tidligere beskrevet, at regnskabsbrugeren af børsnoterede virksomheder, ofte vil have fokus på afkastet af deres investeringer og dermed resultatet.

2. Væsentlighedsniveauet eller niveauerne for bestemte resultatopførelsesposter, balanceposter eller oplysninger, hvis relevant (ISA 320.10)

Revisor skal fastlægge et væsentlighedsniveau eller niveauerne for bestemte resultatopførelsesposter, balanceposter eller oplysninger, hvis revisor i sin vurdering af væsentlighed vurderer, at der er forhold, som forventeligt gør, at regnskabsbrugeren træffe andre økonomiske beslutninger på baggrund af disse regnskabsposter eller informationer, selvom fejlinformationen vil være lavere end væsentlighed på regnskabet som helhed. Som eksempel nævner Fondsrådet notat eksempelvis risikonoter og kontrolnoter som ledelsesafkløning og informationsnoter omkring særlige forhold i virksomheden herunder transaktioner med nærtstående parter⁹.

Herudover skal revisor i forbindelse med, at virksomhederne implementerer IFRS 15, vurderer om oplysningerne i årsrapporten omkring implementeringen og den effekt implementeringen har på årsrapporten er af særlig væsentlighed for regnskabsbrugeren, og dermed indikerer, at der skal fastsættes et lavere væsentlighedsniveau på oplysningerne i årsrapporten omkring IFRS 15 end på regnskabet som helhed.

3. Væsentlighedsniveau ved udførsel (ISA 320.11)

Revisor skal jævnfør ISA 320.11 fastlægge væsentlighedsniveau ved udførsel, der er et lavere beløb and væsentlighed for regnskabet som helhed. Væsentlighedsniveau ved udførsel skal fastlægges for at vurdere risiciene for væsentlig fejlinformation og fastlægge arten, den tidsmæssige placering og omfanget af de yderligere revisionshandlinger, som skal udføres. Herudover medfører fastlæggelsen af væsentlighedsniveau ved udførelse også jævnfør ISA 320.A12, at revisor opnår overbevisning om, at de samlede ikke-korrigerede fejl, herunder ikke opdagede fejl, ikke overstiger væsentlighedsniveauet for regnskabet som helhed.

⁹ Fondsrådets generelle overvejelser og afvejninger ved vurdering af væsentlighed i forbindelse med regnskabskontrol af 17. december 2008, s. 10-12

Fastlæggelsen af væsentlighedsniveau ved udførelse er jævnfør ISA 320.A12 revisors faglige vurdering og skal tage udgangspunkt i de faktiske forhold. Dette betyder, at revisor kan vurdere væsentlighedsniveau ved udførelse på de enkelte regnskabsposter eller samlet som en procent af væsentlighed for regnskabet som helhed¹⁰. Væsentlighedsniveauet ved udførelse fastsættes efter lignende faktorer, som er angivet ovenfor under væsentlighed for regnskabet som helhed, og skal også reflektere virksomhedens historik for fejl samt den overordnede risiko for opgaven.

4. Niveau for fejlinformationer, som er klart ubetydelige (ISA 450.5)

Slutteligt skal revisor fastlægge et beløb, hvor fejlinformationer vil være klart ubetydelige for regnskabsbrugeren og derfor ikke skal opsummeres i revisionen. I forhold til klart ubetydelig fejlinformationer, vil disse enkeltvis og aggregeret være ubetydelige for regnskabsbruger. Er revisor derfor i tvivl om en fejlinformation er ubetydelig, vil det derfor ikke være ubetydelig¹¹.

Fastlæggelsen af klart ubetydelige fejlinformationer vil i praksis ofte fastsættes som 3-5 % af væsentlighed for regnskabet som helhed¹².

2.3 Risikovurderingshandlinger

Risikovurderingshandlinger er et betydeligt og omfattende element i den samlede revisionsproces og udføres med henblik på at opnå en forståelse for virksomheden og dens omgivelser samt de interne kontroller. Formålet med at opnå en forståelse af virksomheden og dens omgivelser og de interne kontroller er jævnfør ISA 315.3 at kunne identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformation på regnskabs- og revisionsmålsniveau, uanset om disse skyldes besvigelser eller fejl, for derved at kunne planlægge revisionshandlinger, som adresserer de identificerede risici for væsentlig fejlinformation.

Risikovurderingshandlinger omhandler derfor såvel forståelse for virksomhedens omgivelser som forståelse for de interne forhold herunder interne kontroller.

Risikovurderingshandlinger skal inkludere følgende jævnfør ISA 315.6:

- Forespørgsler til den daglige ledelse og andre i virksomheden, der kan bidrage til at identificere risici for væsentlig fejlinformation som følge af besvigelser eller fejl

En stor del af revisors risikovurderingshandlinger består af forespørgsler. Dette kan eksempelvis være forespørgsler omkring forhold, som har påvirket virksomheden i regnskabsåret for kunne opdatere sin beskrivelse af virksomheden. Herudover forespørger revisor ind til de processer og interne forretningsgange for at kunne opdatere sin forståelse af virksomhedens processer på trans-

¹⁰ Sudan, s. 112

¹¹ Sudan, s. 115

¹² Sudan, s. 115

aktionskædeniveau samt de interne kontroller, som er forbundet hermed¹³. Forespørgsler vil ofte være i sammenhæng med de øvrige risikovurderingshandlinger beskrevet nedenfor, for at forstå udviklingen i regnskabstallene eller indholdet af specifikke regnskabsposter. Da informationer i virksomheden ofte er fragmenteret, vil det være revisors formål at forespørge de rette personer eksempelvis vil den samlede forståelse af omsætningen og udviklingen heri kræve forespørgsler til virksomhedens ansatte i flere funktioner eksempelvis økonomichef, salgsmedarbejdere og ledelsen samt finansielle controllere.

- Analytiske handlinger

Revisor skal som en del af sine risikovurderingshandlinger foretage analytiske handlinger på finansiel og ikke-finansiel information, for at forstå udviklingen i virksomhedens tal. De analytiske handlinger skal assistere revisor med at identificere usædvanlige transaktioner, begivenheder eller ændringer i virksomhedens aktiviteter herunder processer¹⁴. De analytiske handlinger understøttes af den indledende regnskabsanalyse, hvor revisor foretager en overordnet analyse på regnskabspostniveau for derved at identificere usædvanlige poster.

- Observation og inspektion

I forbindelse med de indledende risikovurderingshandlinger og forståelse af processer og forretningsgange skal revisor udføre observation og inspektion til at understøtte information opnået igennem forespørgsler. Ved observation påser revisor virksomhedens ansatte udføre en proces eller en procedure som eksempelvis registreringen af en faktura. Ved inspektion undersøger revisor de underliggende dokumenter, som ligger til grund for processen eller proceduren.

Risikovurderingshandlingerne danner basis for identifikationen af risici for væsentlig fejlinformation og vil af natur være mindre i omfang i forhold til test af kontroller og substansrevision omtalt i kapitel 2.6.1. Derfor kan risikovurderingshandlinger, jævnfør ISA 315.5, ikke stå alene som tilstrækkelig og egnet revisionsbevis, og vil kræve planlægning og udførelse af yderligere revisionshandlinger. Der kan dog jævnfør ISA 315.A2 være forhold, som gør, at test af kontroller eller substanstest ligger tidsmæssigt sammen med risikovurderingshandlinger, da dette vil være mere effektivt.

2.4 Forståelse af virksomheden og dens omgivelser

En del af risikovurderingshandlingerne består i revisors kendskab til virksomheden og dens omgivelser for at kunne identificere og vurdere risici for væsentlig fejlinformationer. Det er vigtigt, at revisor fokuserer opnåelse af sin forståelse inden for relevante områder i forhold til regnskabet og regnskabsafregningen, da det ellers vil være et omfattende arbejde, hvor revisor vil bruge ressour-

¹³ Sudan, s. 130

¹⁴ Sudan, s. 130

cer på at dokumentere forhold, der er irrelevante i forhold til revisionen. Revisor opnår forståelsen for virksomheden og dens omgivelser ved at anvende risikovurderingshandlinger beskrevet ovenfor som forespørgsler, observation og inspektion. Gennemgangen heraf vil tage udgangspunkt i de krav, som fremgår af ISA 315.11 omkring revisors forståelse af virksomheden og dens omgivelser.

Revisor skal opnå en forståelse af følgende:

- Relevante brancheforhold, regulering og andre eksterne forhold, herunder den relevante regnskabsmæssige begrebsramme.

Revisor skal opnå en forståelse for relevante brancheforhold som virksomheden opererer inden for, da dette hjælper revisor med at identificere branchespecifikke risici. Selve branchen, markedet og konkurrenceforholdene kan have stor betydning for revisors risikovurdering. Relevante faktorer kan herunder være informationer om markedet er sæsonbetonet, om virksomhedens produkter er afhængige af ny teknologi og hvilke parametre virksomheden konkurrerer på. Informationer omkring branchen vil revisor ud over sit kendskab fra tidligere år, opnå ved at kigge på selskabets hjemmeside, årsrapport, interne rapporteringer og mødereferater og informationer fra virksomhedens medarbejdere selv samt eksterne kilde omkring branchen. Herudover vil revisor opnå et overordnet kendskab til virksomhedens indtægtsstrømme og kontrakter, for herved at kunne identificere problemstillinger i forhold til implementeringen af IFRS 15. IT branchen er kendetegnet ved hurtig forældelse af deres produkterne, hvorfor der i forbindelse med forståelse af virksomheden kan være interessant at kigge på produktudviklingen i virksomheden for at skabe en overordnet forståelse af virksomheden.

Kendskabet til den regnskabsmæssige begrebsramme opnår revisor ved gennemgang af årsrapporten samt informationer fra virksomhedens medarbejdere samt de særlige oplysningskrav, der er til børsnoterede virksomheder i Danmark. Herunder vil der være særligt fokus på opnåelse af forståelsen for nye standarder og de konsekvenser disse har for årsrapporten.

Andre eksterne faktorer er de generelle økonomiske forhold der findes på markedet ligesom markedsrenten og inflationen kan benævnes som andre eksterne forhold. En generel afmatning i økonomien vil for langt de fleste virksomheder have indflydelse på omsætningen og indtjeningen, hvilket har været tilfældet i årene umiddelbart efter finanskrisen, hvilket også kan påvirke mulighederne for ekstern finansiering.

- Virksomhedens art, herunder:
 - dens drift
 - dens ejerforhold og ledelsesstruktur
 - de typer af investeringer, den foretager og planlægger at foretage, herunder investeringer i virksomheder med særligt formål, og virksomhedens struktur og finansiering med henblik på

at sætte revisor i stand til at forstå grupperne af transaktioner, balanceposter og oplysninger, som regnskabet forventes at indeholde.

Virksomhedens art er essentiel at have en forståelse for til brug for revisors risikovurdering. I forståelse af virksomhedens art ligger eksempelvis forståelse af naturen af virksomhedens indtjening og omsætning, produkter og services og markedet herunder involvering af teknologi. Herudover skal revisor opnå en forståelse for virksomhedens drift herunder om der er produktion, udvikling og miljørisici samt den geografiske placering af virksomhedens aktiviteter og omfang. Revisor skal opnå en forståelse for afhængigheden af enkeltkunder og leverandører samt særlige medarbejderordninger eksempelvis aktiebaseret aflønning eller andre komplekse bonusordninger, som kan have indflydelse på årsrapporten. I forbindelse med forståelsen af virksomhedens art, vil revisor også opnå en forståelse af identifikation af nærtstående parter samt transaktioner hermed, som kan have væsentlig påvirkning af årsrapporten.

Virksomhedens investeringer kan give revisor en indikator på virksomhedens fremtidige evne til at skabe indtjening samt udviklingen i virksomheden. Investeringer i nyt produktionsapparater eller kapitalandele kan være indikation på, at virksomheden er ved at udvide, hvorfor revisor skal forholde sig til de risici dette medfører i forhold til årsrapporten. Et andet eksempel er, at der i en IT virksomhed ansættes flere softwareingeniører, hvilket også vil være en indikation på, at virksomheden er i udvikling.

Finansieringen i virksomheden kan give revisor en indikation af, hvor afhængig virksomheden er af eksterne parter. Hvis eksempelvis virksomheden er afhængig af overholdelse af finansielle nøgletal over for banken, vil dette medføre risici, som revisor skal forholde sig til.

- Virksomhedens valg og anvendelse af regnskabspraksis, herunder begrundelser for ændringer heri. Revisor skal vurdere, om virksomhedens regnskabspraksis er passende for dens forretningsområde og i overensstemmelse med den relevante regnskabsmæssige begrebsramme og den regnskabspraksis, der anvendes i branchen.

Revisor skal opnå en forståelse for den regnskabspraksis virksomheden har valgt at anvende herunder særligt omkring indregning af omsætning, usædvanlige transaktioner og skøn samt oplysninger i årsrapporten. Herudover skal revisor have forståelse for de ændringer, som der er til de gældende regnskabsstandarder, herunder implementeringen af IFRS 15, samt vurdere om virksomhedens regnskabspraksis er passende. Vurderingen heraf sker igennem revisors kendskab til virksomheden og de risikovurderingshandlinger, som er foretaget ved forespørgsler, observation og inspektion hos virksomheden.

- Virksomhedens mål og strategier samt de hermed forbundne forretningsrisici, der kan medføre risici for væsentlig fejlinformation.

Revisor skal opnå en forståelse af virksomhedens mål og strategier. Herunder vil revisor identificere om virksomheden er i en udviklingsfase, stagnerende eller stabil, hvilket har betydning for de risici som revisor skal vurdere. Ved udvikling af virksomheden om det er opkøb eller investering i nuværende produktionsapparat, vil dette medfører risici, som revisor skal vurdere herunder forretningsmæssige risici. Som eksempel på forretningsmæssige risici, som kan medfører risici for væsentlig fejlinformation giver ISA 315.A41 kontrakter med kunder og deres kompleksitet og opbygning som en forretningsmæssig risiko, som medfører risiko for væsentlig fejlinformation i årsrapporten. Herudover kan virksomhedens strategi for finansiering, som nævnt ovenfor, være en indikation på risici for væsentlig fejlinformation.

- Målingen og gennemgangen af virksomhedens regnskabsmæssige præstation.

Revisor skal opnå en forståelse af virksomhedens regnskabsmæssige præstation ved at gennemgå virksomhedens årsrapporter, interne rapporteringer, budgetter og andre relevante rapporter herunder eksterne. Formålet med gennemgangen af virksomhedens regnskabsmæssige præstation er at identificere risici for væsentlig fejlinformation ved ifølge ISA 315.A48 at identificere uventede resultater eller trends, som kræver, at den daglige ledelse fastslår årsagen hertil og foretager korrigerende handlinger. Herudover kan sammenhængen i årsrapporten og de gennemgåede rapporteringer give revisor en indikation på, hvor der foreligger risici for væsentlig fejlinformation.

Det skal i denne forbindelse, at måling og gennemgangen af virksomhedens regnskabsmæssige præstation ikke er det samme som overvågning af kontroller, som er et særskilt element, som er omtalt særskilt i kapitel 2.5.5.

2.5 Forståelse af virksomhedens interne kontroller

Revisors forståelse af interne kontroller i virksomheden er endnu et væsentligt element i revisionsprocessen¹⁵. Det fastslås dog i ISA 315.12, revisor ikke skal have en forståelse for alle interne kontroller i virksomheden, men kun dem som er relevante for revisionen. Hvilke kontroller der er relevante for revisionen, og revisor skal vurdere design og implementering er op til revisors faglige vurdering jævnfør ISA 315.13.

Definitionen af intern kontrol fremgår af ISA 315.4 således:

*“Den proces, der designes, implementeres og vedligeholdes af den øverste ledelse, den daglige ledelse og andet personale for at give **høj grad af sikkerhed** for, at virksomheden når sine mål med hensyn til **pålidelighed i regnskabsaflæggelsen, effektivitet og økonomisk hensigts-***

¹⁵ Sudan, s. 135

mæssighed i driften og overholdelse af gældende lov og øvrig regulering. Udtrykket "kontroller" refererer til ethvert aspekt af et eller flere af elementerne af intern kontrol."

Ud fra ovenstående, er interne kontroller derfor de i virksomheden etablerede processer til sikring af 1) korrekt regnskabsaflæggelse, 2) effektivt og økonomisk hensigtsmæssig drift og 3) overholdelse af lovgivningen og øvrig regulering. Derfor er formålet med de processer ledelsen har designet og implementeret at mindske risikoen for væsentlig fejlinformation i regnskabet. ISA 315.A54 præciserer dog, at på trods af hvor vel designet og implementeret de interne kontroller er, vil de kun give en hvis grad af sikkerhed for, at regnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation, da der er en iboende begrænsning i effektiviteten af interne kontroller. Dette relaterer sig til, at kontrollerne udføres af mennesker og er baseret på de skøn og valg mennesker tager, som kan være forkerte med hensyn til den interne kontrol.

De interne kontroller i revisionsstandarden ISA 315 bygger på forståelsen af intern kontrol ifølge COSO's oprindelige begrebsramme jævnfør Internal Control – Integrated Framework, som består af: kontrolmiljøet, virksomhedens risikovurderingsproces, kontrolaktiviteter, informations- & kommunikationssystemet og overvågning af kontroller, som er illustreret i figur 3. Herudover er der yderligere 17 principper integreret i de 5 komponenter.

COSO Framework blev udarbejdet som en konsekvens af den stigende interesse for intern kontrol, og udviklingen af Frameworket skulle definere intern kontrol og hjælpe ledelsen til at identificere og imødegå trustler og svagheder samt hjælpe ledelsen til implementering af forretningsgange i virksomhederne.

2.5.1 Kontrolmiljø

Kontrolmiljøet vedrører den øverste ledelses og den daglige ledelses holdninger og tiltag samt opmærksomhed vedrørende interne kontroller i virksomheden og deres betydning i virksomheden. Herved definerer kontrolmiljøet tonen i en organisation og påvirker de ansattes kontrolbevidsthed¹⁶. Derfor er kontrolmiljøet fundamentet for de øvrige komponenter i intern kontrol, og har betydelig indflydelse på revisors vurdering af intern kontrol i virksomheden. Eksempelvis vil en klar holdning fra ledelsen omkring etik og overholdelse af lovgivning samt regulering, som er formidlet i virksomheden, give revisor en fornemmelse af, at ledelsen prioriterer en korrekt regnskabsaflæggelse.

¹⁶ Sudan, s. 136

COSO Framework opdeler yderligere kontrolmiljøet i 5 principper:

1. Integritet og etiske værdier
2. Involvering af den øverste ledelse
3. Ledelsesstil
4. Ledelsen ansætter og udvikler kompetente medarbejdere
5. Uddeling af ansvar og autoritet

De fem principper under kontrolmiljøet handler derfor om ledelsens holdning og forpligtelse til at overholde lovgivning, regulering og etiske værdier og hvordan dette formidles i virksomheden. Svagheder i dette element er eksempelvis, hvis der ikke er klare retningslinjer og holdninger fra ledelsen eller ikke er et adfærdskodeks implementeret i økonomifunktionen.

Involveringen af den øverste ledelse herunder deres uafhængighed af virksomheden og deres kompetencer. Herudover om der er etableret klare procedurer for rapportering til den øverste ledelse, således de har mulighed for at agere på u hensigtsmæssigheder herunder designet og implementeringen af kontroller i økonomifunktionen. Ledelsesstilen har påvirkning på vurderingen af kontrolmiljøet, hvor revisor skal vurdere ledelsens holdning omkring afdækning af forretningsrisici, aflægelse af årsrapporten og deres holdning til korrekt regnskabsaflæggelse. Dette ses eksempelvis ved rettidig etablering af ressourcer til implementering af IFRS 15 herunder nedsættelse af en implementeringsgruppe, som har de rette kompetencer til at vurdere de konsekvenser IFRS 15 vil have på virksomheden.

Dette hænger naturligt sammen med hvordan ledelsen sikrer, at der er de rette kompetencer for de enkelte funktioner i virksomheden, for herved at sikre minimering af risikoen. Hvis ledelsen har sikret, at der er retningslinjer for at vurdere kompetencerne i økonomifunktionen, herunder tiltrække, fastholde og udvikle medarbejderne taler dette for et stærkt kontrolmiljø.

Revisor skal vurderer hvordan ansvar og autoritet bliver tildelt i virksomheden, herunder om de tildelte roller er i overensstemmelse med de interne kontrollers effektive udførelse. Dette er et centralt område i kontrolmiljøet, hvor revisor blandt andet skal vurdere funktionsadskillelsen. Selvom funktionsadskillelse i sig selv ikke anses for en intern kontrol, er det et vigtigt element i intern kontrol. Formålet med funktionsadskillelse er at reducere risikoen for fejl eller besvigelser. Funktionsadskillelse indebærer ofte en adskillelse af ansvaret for initiering, registrering og godkendelse af registreringer, og vil ofte adressere betydelige risici herunder ledelsens tilsidesættelse af kontroller og er fundamental til at reducere risikoen for fejl.

2.5.2 Virksomhedens risikovurderingsproces

Virksomhedens risikovurderingsproces omhandler hvorledes virksomheden løbende vurderer forretningsmæssige risici i virksomheden for at opnå virksomhedens mål herunder, hvordan disse risici effektivt imødegås i virksomheden ved etablering af interne kontroller.

COSO Framework opdeler yderligere virksomhedens risikovurderingsproces i 4 principper:

6. Virksomheden fastsætter klare mål, for at kunne identificere og vurdere risici relateret til målet
7. Virksomheden identificere risici imod de fastsatte mål og analysere, hvordan risikoen skal håndteres.
8. Virksomheden vurderer risikoen for besvigelser
9. Virksomheden vurderer ændringer til virksomheden og dens omgivelser, som væsentligt påvirker de interne kontrolsystemer

Robustheden af ledelsens risikovurderingsprocesser og dokumentationen heraf, kan være en hjælp for revisor i forbindelse med identifikation af risici for fejlinformation, ved at inkludere dette i risikovurderingsprocessen. Hvis ledelsen har defineret væsentlige forretningsmæssige risici og implementeret interne kontroller til at imødegå disse risici kan revisor relatere til disse risici og forståelsen heraf i sin vurdering af risici for væsentlig fejlinformation i årsregnskabet.

Dette kræver, at revisor opnår en forståelse for, hvorledes ledelsen selv identificerer risici, herunder blandt andet hvordan ledelsen forholder sig til usædvanlige transaktioner, ansættelse af nye medarbejdere, ændringer til IT-miljøet og vækst med videre.

Herudover vil børsnoterede virksomheder have indsat et revisionsudvalg under den øverste ledelse, som ofte vil foretage risikovurderingshandlinger rettet mod den finansielle del af forretningen herunder regnskabsaflæggelsen.

2.5.3 Kontrolaktiviteter

Kontrolaktiviteter er en af de kontrolkomponenter, hvor revisor historisk har lagt flest ressourcer¹⁷. Det er de interne kontroller som er implementeret på transaktionsniveau, hvorfor disse ofte vil kunne testes for afdækning af risici for væsentlig fejlinformation i en kontrolbaseret revision på revisionsmålsniveau.

COSO Framework opdeler yderligere virksomhedens risikovurderingsproces i 3 principper:

10. Ledelsen udvikler og udvælger kontrolaktiviteter, der kan nedbringe risiciene til acceptable niveauer
11. Ledelsen udvikler og udvælger generelle IT kontroller
12. Ledelsen sørger for politikker inden for kontrolaktiviteterne

Som sagt skal revisor opnå forståelse for de kontrolaktiviteter, som virksomheden udfører og som er relevante for revisionen ved at teste designet og implementeringen af disse kontroller. Identifikationen af relevante kontroller er revisors professionelle vurdering, men baseret på revisionsstandarderne kan der opsættes følgende kriterier for, hvornår en kontrol af relevant for revisionen;

¹⁷ Sudan, s. 142

- Kontroller som imødegår betydelige risici for væsentlig fejlinformation (ISA 315.29)
- Kontroller som imødegår risici for væsentlig fejlinformation, hvor substansrevision alene ikke vil være tilstrækkelig og egnet revisionsbevis (ISA 330.8)
- Kontroller revisor planlægger at basere sig på til at reducere revisionsrisikoen (ISA 330.8)
- Kontroller over posteringer, for ikke-rutinemæssige, ikke-tilbagevendende, usædvanlige transaktioner eller justeringer. (ISA 315.A103)
- Kontroller, som efter revisors vurdering, er nødvendige at forstå for at kunne foretage identifikation af risici for væsentlig fejl information (ISA 315.A104)

Eksempler på kontrolaktiviteter er 1) godkendelse af transaktioner, afstemninger og kontrakter mv. 2) fysiske kontroller eksempelvis lageroptællinger, 3) funktionsadskillelse og 4) programmerede applikationskontroller, som sikrer at data behandles på en bestemt måde¹⁸.

I sine risikovurderingshandlinger skal revisor jævnfør ISA 315.A67 til at opnå forståelse for relevante interne kontrollers design og implementering foretage forespørgsler hos virksomhedens ansatte sammen med enten observation af udførelsen af kontrollen eller inspicere dokumenter eller anden information anvendt i den interne kontrol. Revisionsstandarder giver ikke yderligere vejledning til, hvordan revisor skal vurdere designet af den interne kontrol udover, at den skal være designet således, at den relevante kontrol forebygger, opdager eller retter væsentlig fejlinformation jævnfør ISA 315.A74.

For anvendelsen af applikationskontroller, kræver det, at revisor har en forståelse for de generelle IT kontroller, som er etableret i virksomheden inklusiv dem som er drevet igennem en tredjepart. Da revisionen af generelle IT kontroller baserer sig på it-systemet kræver dette, at revisor har et kendskab til it-miljøet og it-systemerne. Overordnet set er de generelle IT-kontroller de kontroller, som skal forhindre fejl i IT-miljøet¹⁹. Ifølge ISA 315.A108 er de generelle IT—kontroller politikker og procedurer, der vedrører mange applikationer og understøtter, at applikationskontrollerne fungerer effektivt, og vil typisk indeholder kontroller vedrørende:

- Drift af datacentre og netværk.
- Anskaffelse, ændring og vedligeholdelse af systemsoftware.
- Programændringer.
- Adgangssikkerhed.
- Anskaffelse, udvikling og vedligeholdelse af applikationssystemer.

Ud fra revisors synspunkt er kontroller over IT-systemer effektive når de opretholder informationernes integritet og sikkerheden af data, som systemet behandler, og omfatter effektive generelle it-kontroller og applikationskontroller.

¹⁸ Sudan, s. 142

¹⁹ Sudan, s. 424

Identifikation og test af generelle IT kontroller er en integreret del af forståelsen af virksomheden og dens omgivelser og relaterer sig i høj grad til forståelsen af virksomhedens informationssystemer.

2.5.4 Virksomhedens informationssystemer

Revisor skal opnå en forståelse for det informationssystem og de tilhørende processer, som er relevante for regnskabsaflæggelsen.

COSO Framework opdeler yderligere virksomhedens informationssystemer i 3 principper:

13. Virksomheden samler og genererer og anvender relevant, kvalitets information til at understøtte andre komponenter af intern kontrol
14. Virksomheden kommunikerer internt, herunder formål og ansvaret for den interne kontrol, som understøtte andre komponenter af intern kontrol
15. Virksomheden kommunikerer med eksterne parter omkring forhold, der kan påvirke effektiviteten af and komponenter af intern kontrol

Til at opnå forståelse for virksomhedens informationssystemer skal revisor jævnfør ISA 315.18 identificerer:

1. De grupper af transaktioner i virksomhedens drift, der er betydelige for regnskabet.
2. De procedurer i både it-systemer og manuelle systemer, som anvendes til at igangsætte, registrere og behandle disse transaktioner samt rette dem efter behov, overføre dem til finansbogholderiet og rapportere dem i regnskabet.
3. Den tilhørende bogføring, den underliggende information og de specifikke konti i regnskabet, der bruges til at igangsætte, registrere, behandle og rapportere transaktioner, herunder rettelse af fejlinformation, og hvordan information overføres til finansbogholderiet. Bogføringen kan være i enten manuel eller elektronisk form
4. Hvordan informationssystemet opfanger andre begivenheder og forhold end transaktioner, der er betydelige for regnskabet.
5. Den regnskabsaflæggelsesproces, der anvendes ved udarbejdelsen af virksomhedens regnskab, herunder betydelige regnskabsmæssige skøn og oplysninger.
6. Kontroller med posteringer, herunder ikke-rutinemæssige posteringer, der benyttes til at registrere ikke-tilbagevendende, usædvanlige transaktioner eller justeringer.

Forståelsen for ovenstående områder udgør en central rolle i revisionsprocessen, da der er tale om en forståelse af de forretningsgange herunder processer, som er relevante for regnskabsaflæggelsesprocessen. Det er derfor afgørende for at kunne identificere risici for væsentlig fejlinformation, at man har forståelse for processerne på transaktionskædeniveau. Revisor vil ofte opnå sin forstå-

else af informationssystemerne ved at foretage "vugge-til-grav"²⁰ gennemgang af transaktioner, for derved at skabe kendskab til de processer og kontroller, herunder såvel automatiske som manuelle, der sker ved igangsættelse, registrering og behandling, rettelse og overførsel af transaktionen til finansbogholderiet.

I praksis vil identifikation af risici være igennem de enkelte aktiviteter ved gennemgangen²¹, da fejl oftest vil opstå, hvor der sker noget aktivt i processen eksempelvis ved manuel registrering af en salgsfaktura i virksomhedens bogholderi.

For at revisor er i stand til effektivt at identificere risici for væsentlig fejlinformation som følge af implementeringen af IFRS 15, vil revisor foruden indgående kendskab til standarden i sig selv og det faglige aspekt heraf, skulle have fuld forståelse for virksomhedens indtægtskilder. Ud over en "vugge-til-grav" gennemgang af processerne, som genererer omsætning i virksomheden kunne underbygge sin forståelse ved anvendelse af procesbeskrivelser og procesdiagrammer ("flowcharts"). Disse kan være udarbejdet af revisor selv, men kan i børsnoterede virksomheder med veletablerede interne kontroller, allerede være udarbejdet af virksomheden.

Anvendelsen af flowcharts vil gøre revisor i stand til lettere at identificere svagheder eller mangler i omsætningsprocessen og dermed være en stærk risikovurderingshandling i forbindelse med vurdering af risici for væsentlig fejlinformation.

2.5.5 Virksomhedens overvågning af kontroller

Virksomhedens overvågning af kontroller dækker over virksomhedens aktivitet for at overvåge, at der er designet og implementeret interne kontroller og at disse fungerer effektivt²². Revisor skal herunder opnå en forståelse for de aktiviteter, som virksomheden anvender til at sikre, at der er passende interne kontroller i virksomheden samt hvordan virksomheden udbedrer eventuelle svagheder.

COSO Framework opdeler yderligere virksomhedens overvågning af kontroller i 2 principper:

16. Virksomheden vælger, udvikler og vurderer løbende de interne kontroller herunder om de fungerer effektivt
17. Virksomheden evaluerer og kommunikerer identificerede interne kontrolsvagheder rettidigt til relevante personer ansvarlige for at forbedre kontrolsvaghederne.

Løbende og separate vurdering samt en kombination af disse skal sikre at de fem grundsten i COSO Framework fungerer optimalt. Forhold der konstateres ikke at fungere optimalt skal evalueres og betydelige forhold skal rapporteres til ledelsen og bestyrelsen. COSO Framework opstiller to kriterier til opfyldelse af dette.

²⁰ Sudan, s. 139

²¹ Sudan, s. 140

²² Sudan, s. 147

Som nævnt i kapitel 2.3 om risikovurderingshandlinger kan revisor ikke alene basere sin forståelse på forespørgsler, hvorfor det kræves, at den opnåede forståelse underbygges med observationer og inspektioner.

2.6 Identifikation af risici for væsentlig fejlinformation

Når revisor har opnået kendskab til virksomheden og dens omgivelser samt intern kontrol herunder forretningsgange vil revisor være i stand til at identificere de risici for væsentlig fejlinformation, som er i virksomheden på regnskabs- og revisionsmålsniveau jævnfør ISA 200.A36.

Risici på regnskabsniveau er risici som vedrører regnskabet som helhed og af natur er så gennemgribende, at de vil påvirke hele regnskabet jævnfør ISA 200.A37. Dette kan eksempelvis være som en konsekvens af svage ordordnede interne kontroller eller ledelsens tilsidesættelse af kontroller jævnfør ISA 240.31 eller manglende opfyldelse af forudsætningen om fortsat drift.

Risici for væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau er på resultatopgørelsen, balancen og oplysninger i regnskabet. Revisor skal indledningsvist identificere de revisionsmål der er relevante for de enkelte regnskabsposter og oplysninger for herefter at vurdere risikoen for væsentlig fejlinformation per regnskabspost per revisionsmål på baggrund af det opnåede kendskab til virksomheden²³. I henhold til ISA 315 kan revisionsmål opdeles i tre hovedkategorier:

- a) Revisionsmål for grupper af transaktioner og begivenheder for perioden, der revideres.
- b) Revisionsmål for balanceposter ultimo perioden.
- c) Revisionsmål for præsentation og oplysninger.

Revisionsmål	Forklaring
Revisionsmål for regnskabsposter i resultatopgørelsen	
Forekomst	Transaktioner og begivenheder, der er blevet registreret, har fundet sted og vedrører virksomheden
Fuldstændighed	Alle transaktioner og begivenheder, der skulle have været registreret, er blevet registreret
Nøjagtighed	Beløb og andre data, der vedrører registrerede transaktioner og begivenheder, er blevet passende registreret
Periodeafgrænsning	Transaktioner og begivenheder er blevet registreret i den korrekte regnskabsperiode
Klassifikation	Transaktioner og begivenheder er blevet registreret på de rigtige konti
Revisionsmål for regnskabsposter i balancen	
Tilstedeværelse	Aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser eksistere
Rettigheder og forpligtel-	Virksomheden ejer eller kontrollerer rettighederne til aktiver, og

²³ Sudan, s. 151

ser	gældsforpligtelserne er virksomhedens forpligtelser
Fuldstændighed	Alle aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser, der skulle have været registreret, er blevet registreret
Værdiansættelse og fordeling	Alle aktiver, gældsforpligtelser og kapitalinteresser er medtaget i regnskabet med passende beløb, og eventuelle afledte værdiansættelses- eller fordelingsjusteringer er registreret på passende vis
Revisionsmål for noter og andre oplysninger i regnskabet	
Forekomst og rettigheder	Oplyste begivenheder, transaktioner og andre forhold har fundet sted og vedrører virksomheden
Fuldstændighed	Alle oplysninger, der skulle have været medtaget i regnskabet, er medtaget
Klassifikation og forståelighed	Finansiell information er præsenteret og beskrevet på passende vis, og oplysninger fremgår tydeligt
Nøjagtighed og værdiansættelse	Finansiell og anden information bliver oplyst retvisende og med passende beløb

Figur 4: Revisionsmål. Kilde: ISA 315

Risikoen for væsentlig fejlinformation er i ISA 200.13.N defineret som en kombination af 1) iboende risiko og 2) kontrolrisikoen.

Iboende risiko er den altid eksisterende risiko for at der sker en fejl i en regnskabspost eller transaktionstype, uanset om denne er tilsigtet eller utilsigtet. Vurderingen af den iboende risiko for en regnskabspost sker ud fra regnskabspostens art og kompleksitet²⁴. Det er vigtigt, at der i forbindelse med vurderingen af den iboende risiko **ikke** tages højde for interne kontroller til imødegåelse af risikoen, da disse har til formål at imødegå den iboende risiko. Eksempelvis vil den iboende risiko for regnskabsposter, der er væsentligt påvirket af regnskabsmæssige skøn være højere end for regnskabsposter, som ikke er påvirket af skøn. Herudover kan regnskabspostens art eksempelvis omsætning, gøre at der er en højere iboende risiko, hvilket blandt andet ses igennem revisionsstandarderne har foruddefineret en betydelig risiko relateret til omsætning. Den iboende risiko kan variere per revisionsmål inden for samme regnskabspost, hvorfor der på omsætning kan være en høj iboende risiko for forekomst og periodisering af omsætningen mens den iboende risiko for fuldstændigheden kan være lav.

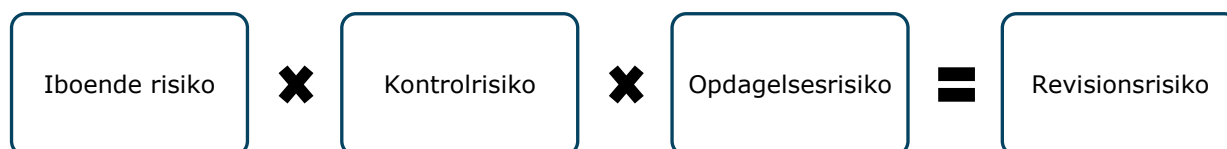
Kontrolrisikoen betegner risikoen for, at fejl ikke opdages eller rettes af den interne kontrol inden regnskabsaflæggelsen²⁵. Vurderingen af kontrolrisikoen ligger i forståelsen af virksomhedens kontrolsystemer, der er beskrevet i kapitel 2.5 herunder ledelsens udformning, implementering og opretholdelse af interne kontroller. Revisor baserer derfor vurderingen af kontrolrisikoen på virksomhedens kontrolmiljø, processer og interne kontroller samt eventuel test af kontroller.

²⁴ Sudan, s. 152

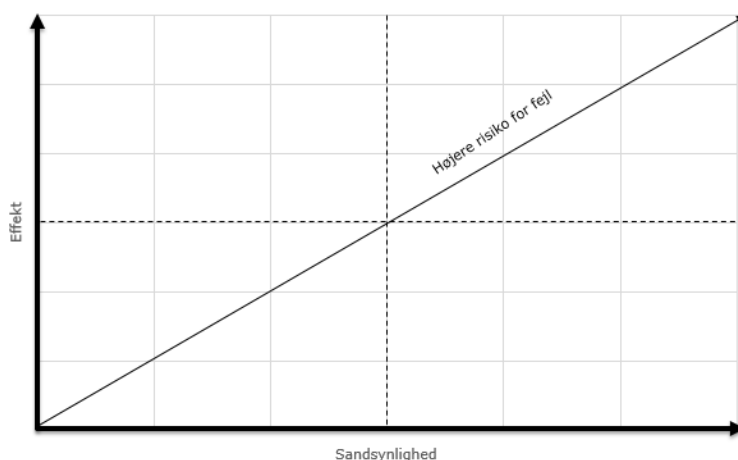
²⁵ Sudan, s. 152

Omfanget af revisionshandlinger revisor skal udføre for at afdække risikoen for væsentlig fejl er afhængig af, hvor høj iboende risiko og kontrolrisiko revisor har vurderet for den pågældende regnskabspost og revisionsmål. Udover iboende risiko og kontrolrisiko er der også risiko for at revisor ikke opdager fejl gennem sine substansrevisionshandlinger²⁶, som hver for sig eller samlet kunne være væsentlige, hvilket defineres som opdagelsesrisikoen.

Samlet set vil den iboende risiko, kontrolrisikoen og opdagelsesrisikoen resultere i revisionsrisikoen, som er den samlede risiko for, revisor afgiver en forkert påtegning uden forbehold på et regnskab, der indeholder væsentlige fejl, hvilket er illustreret nedenfor. Revisor skal igennem tilstrækkelig og egnet revisionsbevis til at reducere revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau.

I forbindelse med identifikation af risici på revisionsmålsniveau skal revisor konkretisere risikoen med fokus på, hvad det er der kan gå galt jævnfør ISA 200.26c. Nedbrydningen af revisionsmål til konkrete risici vil gøre det nemmere at identificere interne kontroller og relevante yderligere revisionshandlinger.

Figur 5: Vurdering af risiko. Kilde: Sudan, s. 160

Revisor skal efter identifikationen af konkrete risici på revisionsmålsniveau foretage planlægning af yderligere revisionshandlinger, som nedbringer revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau. Vurderingen af de enkelte risici på revisionsmålsniveau kan tage udgangspunkt i ovenstående figur 4, hvor revisor vurderer sandsynligheden for at fejlen sker og effekten af fejlen, for herefter at klassificere risikoen. Hvis revisors overordnede revisionsstrategi og detaljerede revisionsplan ikke af styret af de identificerede risici for væsentlig fejlinformation og fastlæggelse af yderligere revisionshandlinger på baggrund af forståelsen herfor, kan det lede til overrevision eller underrevision på enkelte revisionsområder eller samlet²⁷.

Revisor skal i sin identifikation af risici for væsentlig fejlinformation vurderer om den identificerede risiko skal klassificeres som betydelig risiko. Den betydelige risiko defineres i ISA 315 som en risi-

²⁶ Sudan, s. 152
²⁷ Sudan, s. 160

ko, som kræver særlige revisionsmæssige overvejelser. Herudover uddyber ISA 315.28, at revisor skal overveje følgende ved vurdering af, om der er tale om betydelige risici:

1. Om risikoen er en besvigelsesrisiko
2. Om risikoen relaterer sig til aktuelle betydelige økonomiske, regnskabsmæssige eller andre begivenheder og derfor kræver særlig opmærksomhed
3. Transaktionernes kompleksitet
4. Om risikoen vedrører betydelige transaktioner med nærtstående parter
5. Graden af subjektivitet ved målingen af finansiel information, der er knyttet til risikoen, især ved de målinger, der indeholder stor usikkerhed
6. Om risikoen vedrører betydelige transaktioner, der ligger uden for virksomhedens normale forretningsområde, eller på anden måde er usædvanlige

Identificerer revisor en betydelig risiko er der som sagt krav om, at revisor opnår en forståelse for de interne kontroller, som adresserer risikoen jævnfør ISA315.29, hvilket som minimum kræver forståelse af design og implementering af kontrollen. Der er ikke i revisionsstandarderne noget krav om, at revisor skal teste effektiviteten af de identificerede kontroller, hvis der ikke anlægges en kontrolbaseret revisionsstrategi.

Når revisor har identificeret alle risici for væsentlig fejlinformation skal revisor som sagt planlægge de yderligere revisionshandlinger til at reducere revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau.

2.6.1 Revisionshandlinger på revisionsmålsniveau

Formålet med revisionshandlinger er jævnfør ISA 330 at opnå tilstrækkelig og egnet revisionsbevis på de vurderede risici for væsentlig fejlinformation ved at udforme og gennemføre passende reaktion på disse risici. Dette betyder, at revisor skal planlægge og udfører yderligere revisionshandlinger, hvis art, tidsmæssige placering og omfang afdækker den identificerede risiko for væsentlig fejlinformation. Revisor skal foretage og udføre mere overbevisende revisionshandlinger jo højere revisor vurderer risikoen for væsentlig fejlinformation jævnfør ISA 330.7b. Yderligere revisionshandlinger defineres i ISA 330.4 som test af kontroller og substanshandlinger, der yderligere opdeles i detailtest og substansanalytiske handlinger.

Arten af revisionshandlinger

Arten af de yderligere revisionshandlinger er derfor revisors vurdering af, om dette skal være test af kontroller, substanshandlinger eller en kombination heraf.

Test af kontroller

Test af kontroller defineres som en kontrolbaseret revision og vælges hvis revisor vurderer at risici for væsentlig fejlinformation kan afdækkes via en effektiv intern kontrol, eller hvis substanshandlinger ikke alene kan give et tilstrækkeligt og egnet revisionsbevis. Ved test af kontroller skal revi-

sor, ud over at opnå forståelse for design og implementering, også udføre revisionshandlinger for at opnå et revisionsbevis for kontrollernes funktionalitet. Dette indebærer, at revisor skal opnå revisionsbevis for, den interne kontrol have være funktionel over hele regnskabsperioden, medmindre der er tale om programmerede kontroller, hvor effektive interne kontroller over programændringer, vil gøre, at det er tilstrækkeligt at teste den programmerede kontrol én gang for at opnå revisionsbevis for hele regnskabsperioden.

De kontroller revisor udvælger til test, er alene kontroller, hvor revisor har en forventning om at kunne anvende disse til reduktion af revisionsrisikoen på revisionsmålsniveau ved at disse fungerer effektivt jævnfør ISA 330.8. Revisor skal i denne forbindelse vurdere arten af kontrollen herunder om den er manuel eller automatisk, da dette har betydning for antallet af stikprøver revisor skal foretage for at vurdere effektiviteten jævnfør ovenfor. Herudover skal revisor vurdere, om der er yderligere handlinger knyttet til revisionsrisikoen på dette revisionsmål, som reducere revisionsrisikoen og test af kontrollen derfor ikke er nødvendigt enten som følge af test af andre kontroller eller substanshandlinger er mere effektivt.

Visse kontroller kan endvidere afdække flere revisionsmål, hvorfor disse vil være mere relevante at teste, for dermed at kunne reducere test af øvrige kontroller eller substanshandlinger.

Substanshandlinger

Substansbaseret revision vælges, når revisor ikke vurderer, at der i virksomheden forefindes effektive interne kontroller, hvorpå revisor kan basere sin revision eller substansrevision vil være mere effektivt.

ISA 500 giver eksempler på, hvilke handlinger og revisionsbevis revisor kan udføre og indhente i forbindelse med sine yderligere revisionshandlinger, hvilket fremgår nedenfor af figur 6:

Revisionshandlinger	Forklaring
Inspektion af dokumenter	Inspektion af dokumenter kan eksempelvis være at påse, at en salgsfaktura stemmer overens med ordrebekræftelse og leveringsdokumentation.
Inspektion af fysiske aktiver	Inspektion af aktiver kan være lagerkontrol eller fysisk tilstedeværelse af anlægsaktiver.
Observation	Observation er eksempelvis at se kunden udfører en proces eller intern kontrol.
Eksterne bekræftelser	Eksterne bekræftelser er eksempelvis modtagelse af svar på saldo-meddelelser fra virksomhedens kunder eller bekræftelse på bankengagementer.
Efterregning	Efterregning kan være efterregning af en faktura eller efterregning af en debtorsaldoliste

Genudførelse	Genudførelse kan være genberegning af indregningen af en kontrakt med en kunde
Analytiske handlinger	Analytiske handlinger kan eksempelvis være udviklingen i omsætningen sammenholdt med forventning baseret på informationer indhentet igennem risikovurderingshandling herunder budget eller indgåede salgskontrakter.

Figur 6: Revisionsbevis. Egen tilvirkning. Kilde: ISA 500

Udover detailtest kan revisor vælge at anvende substansanalytisk revision, hvis risikoen er lav og revisor, forventer at kunne afdække risikoen ved substansanalytisk revision. Kravene til substansanalytisk revision fremgår af ISA 530.5 og kræver, at revisor fastsætter en begrundet forventning til regnskabsposten og herefter fastlægge den acceptable afvigelse baseret på forventningen, som ikke kræver yderligere undersøgelse.

Tidsmæssige placering af revisionshandling

ISA 330.12 og 22 siger, at revisionshandling kan foretages i løbet af regnskabsåret og dermed reducere ressourcebehovet i forbindelse med årsafslutningen. Det kræves dog, at der i denne forbindelse foretages revisionshandling i den resterende periode til at sikre, at henholdsvis kontrollen har fungeret i hele regnskabsåret eller ved at foretage yderligere substanshandling i den resterende periode af regnskabsåret.

Dette er særligt relevant for omsætningen, som består af mange transaktioner henover året, hvorfor en væsentlig del af revisionen kan udføres i løbet af regnskabsåret.

Vurdering af omfanget af revisionshandling

I forbindelse med sin revision skal revisor vurderer omfanget af revisionsbevis, som skal indhentes for at imødegå den identificerede risiko for væsentlig fejlinformation. En højere risiko relateret til et revisionsmål øger omfanget af revisionsbevis, som skal indhentes.

I forbindelse med kontroltest og detailtest vil dette ofte være baseret på en stikprøve. Revisor skal i denne forbindelse fastlægge strategien for indhentelse af revisionsbevis ved en vurdering af effektivitet. Omfanget af stikprøver afhænger af revisors professionelle vurdering, herunder vurdering af karakteristika for populationen, som testes.

Ved revision af omsætning, vil der typisk være tale om mange transaktioner, som er mere eller mindre ensartede af natur. Derfor vil revisor typisk ved detailtest anvende en repræsentativ stikprøve, hvor revisor kan udtale sig om hele omsætningen. I virksomheder, som anvender sammensatte kontrakter, vil de yderligere revisionshandling ofte være skræddersyet til de grupper af transaktioner, som er ensartet af natur, hvorfor revisor vil skulle opdele omsætningen i underpopulationer, som er ensartet af natur.

2.7 Opsummering

I det foregående afsnit er der foretaget gennemgang af de planlægningsaktiviteter revisor skal igennem for at kunne udarbejde sin detaljerede revisionsplan og dermed foretage sin revision effektivt og afgive en erklæring omkring årsregnskabet ikke indeholder væsentlig fejlinformation.

Revisor skal udarbejde sin detaljerede revisionsplan på basis af et indgående kendskab til virksomheden, for derved at kunne identificere risici for væsentlig fejlinformation. Kendskabet kan opdeles i følgende overordnede forhold:

1. Forståelse for virksomhedens og dens omgivelser.
2. Forståelse af virksomhedens interne kontroller.

Omsætningen er en af de regnskabsposter, som historisk får mest opmærksomhed fra regnskabsbrugere, hvorfor revisor også i sin revision, skal allokere ressourcer til forståelse af omsætningen hos kunden. I denne forbindelse er det vigtigt, at revisor forstår de processer og interne kontroller, som indgår i transaktionskæden for omsætning herunder særligt, hvis virksomheden anvender sammensatte kontrakter, hvor registreringen af omsætning ofte kan være kompleks og bestå af flere forskellige delprocesser. Det er derfor afgørende, at revisor i sin planlægning får klarklart de forskellige indtægtskilder virksomheden har, da revisor ellers vil stå i en situation, hvor den planlagte revision ikke er tilstrækkelig til at imødegå de identificerede risici for væsentlig fejlinformation eller revisor ikke får identificeret alle risici for fejlinformation, da revisor ikke har tilstrækkelig kendskab til virksomheden.

Ud over kendskab til virksomheden, skal revisor i sin risikovurdering tage hensyn til det af revisor fastsatte væsentlighed for regnskabet som helhed samt væsentlighed ved udførelse, da revisor ellers vil foretage overrevision, hvis alle risici for fejlinformation skal afdækkes af revisors revision. Revisor kan i forbindelse med sin risikovurdering af risici for fejlinformation under hensyntagen til væsentlighed på regnskabet som helhed vurdere sandsynligheden og effekten af fejl for hver risiko for fejlinformation identificeret, for herved at udarbejde det risikobillede revisor har af virksomheden.

Efterfølgende skal revisor på baggrund af de identificerede risici for væsentlig fejlinformation planlægge yderligere revisionshandlinger herunder test af kontroller eller substansrevision til at reducere revisionsrisikoen til et tilstrækkeligt lavt niveau. I forbindelse med planlægning af yderligere revisionshandlinger skal revisor under hensyn til den identificerede risiko vurdere arten, den tidsmæssige placering og omfanget heraf.

Foruden ovenstående vil planlægningen af revisionen af omsætning hos virksomheder med sammensatte kontrakter, der skal aflægge årsrapporten efter IFRS og derfor skal implementere IFRS 15, kræve et indgående kendskab til kravene i IFRS 15, for at kunne identificere risici for væsentlig fejlinformation.

3. IFRS 15 – Omsætning fra kontrakter med kunder

Kapitlet vil præsentere IFRS 15 med det formål at klarlægge hvor, ud fra revisors synspunkt, der vil forventes risici for fejlinformation²⁸ som følge af implementeringen af IFRS 15. Den teoretiske gennemgang af IFRS 15 skal danne baggrund for udarbejdelse af den detaljerede revisionsplan for revision af sammensatte kontrakter under IFRS 15 herunder særligt ved implementeringen.

Ifølge IASB har de hidtil primære gældende standarder IAS 18 og IAS 11, været komplicerede at anvende og forstå for virksomhederne²⁹, hvis ikke der er tale om simple transaktioner. Herudover er der i de hidtil gældende standarder begrænset vejledning til indregning af indtægter fra sammensatte kontrakter, hvorfor standarderne har været baseret på praksis.

På baggrund heraf igangsatte IASB i samarbejde med FASB udarbejdelsen af en international regnskabsstandard for indregning af indtægter, for at få ensrettet standarderne under IFRS og US GAAP. I forbindelse med annonceringen af den nye standard d. 19. december 2008 udtalte formanden for IASB, at en standard for indregning af indtægter på tværs af industrier og lande vil forbedre sammenligneligheden på tværs af virksomheder³⁰, hvorfor der allerede på dette tidspunkt var tale om en konsolidering af de daværende gældende standarder i en standard for indregning af indtægter.

Formålet har derfor hele tiden været at udarbejde en samlet standard under IFRS og US GAAP for indregning af indtægter, som skal medføre³¹:

- Fjernelse af inkonsistens og svagheder i eksisterende standarder
- En mere robust standard til løsning af problemstillinger ved indregning af indtægter
- Forøget sammenlignelighed ved indregning af indtægter på tværs af landegrænser, industrier og kapitalmarkeder
- Mere brugbare informationer til regnskabsbruger igennem forbedring af oplysningskravene
- En forenkling af virksomhedernes udarbejdelse af årsregnskaber ved at reducere mængden af krav, som skal overholdes.

Baggrunden for IFRS 15 er derfor fra 1. januar 2018 at erstatte IAS 18 og IAS 11, som har været de gældende standarder for regulering for indregning af omsætning og indtægter fra entreprisetrakter. Derfor vil man gå fra en fragmenteret tilgang til indregning af indtægter, som udspringer af flere standarder til én standard, som regulerer indregning af indtægter.

²⁸ Der er til understøttelse af risici i standarden anvendt PWC: New revenue guidance, Implementation in the technology sector.

²⁹ <https://www.iasplus.com/en/projects/completed/revenue/revenue-recognition> – besøgt den 05-05-2018

³⁰ <https://www.iasplus.com/en/binary/pressrel/0812revenueppr.pdf> – besøgt den 05-05-2018

³¹ <https://www.iasplus.com/en/projects/completed/revenue/revenue-recognition> – besøgt den 05-05-2018

3.1 IFRS 15 generelt

IFRS 15 I den nuværende form blev vedtaget af EU-kommissionen den 22. september 2016³² til ikrafttrædelse for regnskabsår begyndende den 1. januar 2018 eller senere jævnfør artikel 2 i forordningen.

Hovedformålet beskrevet i IFRS 15.1 er at fastsætte principper, som en virksomhed skal anvende ved afgivelse af nyttige oplysninger til regnskabsbrugere om arten og størrelsen af, tidspunktet for samt usikkerheden forbundet med omsætning og betalingsstrømme hidrørende fra en kontrakt med en kunde.

Grundprincippet i IFRS 15 er, at virksomheden skal indregne indtægter på en måde, der afspejler overførslen af varer eller tjenesteydelser til kunderne med et beløb svarende til det, virksomheden forventer at være berettiget til for leveringen af disse varer eller tjenesteydelser jævnfør IFRS 15.2. Herudover foreskriver IFRS 15.4 at standarden skal anvendes på hver aftale for sig, men at virksomheden kan anlægge en porteføljetragtning, hvis 1) kontrakterne har ensartet karakter 2) det med rimelighed kan forventes, at den regnskabsmæssige konsekvens ikke afviger væsentligt fra virkningen ved at anvende standarden på individuelle kontrakter.

1. *Fejlagtig anvendelse af porteføljetragtning*: Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejl-information, da virksomheden fejlagtigt har valgt at anvende en porteføljetragtning på sine kontrakter eller dele heraf, og denne afviger fra indregning af omsætningen ved en individuel vurdering af kontrakterne.

I IFRS 15.5 fremgår det, at standarden er gældende for alle kontrakter med kunder med undtagelse af:

- Leasingkontrakter, som opfylder kriterierne i IAS 17 Leasingkontrakter og fra 1. januar 2019 IFRS 16 Leasing
- Forsikringskontrakter, som er omfattet af IFRS 4 Forsikringskontrakter og fra 1. januar 2021 IFRS 17 Forsikringskontrakter
- Finansielle instrumenter og kontraktlige rettigheder og forpligtigelser som er omfattet af IFRS 9, IFRS 10, IFRS 11, IAS 27 eller IAS 28
- Ikke-monetære udvekslinger mellem virksomheder med samme forretningsområde, med henblik på at lette salget til kunder eller potentielle kunder. Som eksempel giver standarden en kontrakt om udveksling af oliebeholdning mellem to olieselskaber, for rettidigt at opfylde efterspørgslen fra deres kunder.

IFRS 15 omfatter derfor aftaler eller kontrakter med kunder bortset fra de ovenfor nævnte, som er omfattet af andre IFRS'er. Begrebet kunde er defineret i IFRS 15.6, hvor en kunde under IFRS 15

³² https://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Regnskaber/Standarder%20og%20vejledninger/Standarder%20IFRS/IFRS%2015
- besøgt den 05-05-2018

defineres som en modpart, der har indgået en aftale om køb af varer eller tjenesteydelser hidrørende fra virksomhedens ordinære drift. Det er derfor op til virksomheden at vurdere hvorvidt, der er tale om en aftale under IFRS 15, hvis eksempelvis der indgås en samarbejdsaftale, hvor parterne deles om risici og fordele.

2. *Kontrakter indregnes fejlagtigt efter IFRS 15:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden fejlagtigt har indregnet omsætning fra kontrakter efter IFRS 15 på kontrakter (eller dele af kontrakter), der ligger uden for anvendelsesområdet for IFRS 15.

3.2 Fem-trins-modellen

Der har i forbindelse med udarbejdelsen af IFRS 15 været fokus på gennemsigtighed og anvendelse af standarden til brug for indregning af omsætning jævnfør beskrevet i afsnit 5 omkring formålene med standarden. Derfor er der udviklet en fem trins model for vurdering af de individuelle kontrakter og hvorledes de skal indregnes efter IFRS 15. Derfor vil de fem trin være gennemgribende for beskrivelsen og forståelsen af standarden, da de fem trin skal anvendes uagtet hvilken type af vare eller tjenesteydelse der identificeres som leveringsforpligtelse. I det efterfølgende vil de enkelte trin gennemgås, og under hvert trin, vil der være en analyse af risici for fejlinformation som følge af implementeringen af IFRS 15.

Fem trins modellen er illustreret nedenfor i figur 7, som værende de steps virksomheden skal igennem ved indregning af omsætning.

Figur 7: Fem steps modellen. Egen tilvirkning. Kilde: IFRS 15

3.2.1 Identificer kontrakten med kunden

Det første step i fem trins modellen er at identificere kontrakten med kunden. Dette betyder, at virksomheden skal vurderer om kunden er omfattet af definitionen i IFRS 15.6 som beskrevet ovenfor. Herudover foreskriver IFRS 15.9, at virksomheden kun regnskabsmæssigt kan anvende standarden, hvis kontrakten opfylder følgende kriterier;

- Parterne har godkendt kontrakten (skriftligt, mundtligt eller i overensstemmelse med sædvanlig forretningspraksis) og er forpligtet til at udføre deres respektive forpligtelser.
- Virksomheden kan identificere hver parts rettigheder vedrørende de varer eller tjenesteydelser, der skal leveres.
- Virksomheden kan identificere betalingsbetingelserne for de varer eller tjenesteydelser, der skal

leveres.

- Kontrakten har forretningsmæssig substans (hvilket vil sige at risikoen, tidsforløbet eller størrelsen af virksomhedens fremtidige pengestrømme forventes at ændre sig som følge af kontrakten).
- Det er sandsynligt, at virksomheden modtager den betaling, som den er berettiget til, for leveringen af de pågældende varer eller tjenesteydelser.

Af ovenstående fremgår det, at parterne hver skal have godkendt kontrakten og er forpligtet til at udføre deres forpligtelser. Der er i IFRS 15 ikke noget formkrav omkring kontraktformat og denne kan derfor både være skriftlig, mundtlig eller sædvanlig forretningspraksis. Typisk vil der i praksis være tale om skriftlige aftaler i form af deciderede kontrakter, som beskriver forpligtelserne eller ordrebekræftelser ved salg af varer. Herudover fremgår det, at hver part skal være forpligtet til at udføre deres part, hvilket i praksis betyder, at der ikke foreligger en kontrakt efter IFRS 15, hvis ikke der er tale om en gensidig forpligtigelse fra virksomheden til at levere varer eller tjenesteydelser og kunden er forpligtet til at købe varer eller tjenesteydelser. Eksempelvis vil en rammeaftale, hvor virksomheden reelt er forpligtet til at leverer, men kunden ikke forpligtet til at købe ikke være omfattet af IFRS 15, da kriteriet ikke er opfyldt, og derfor vil kontrakten blot defineres som et tilbud. Dog vil denne type kontrakter ofte blive suppleret med en ordre fra kunden, som vil være grundlaget for kontrakten, som opfylder kriterierne efter IFRS 15.

Det kan endvidere være muligt at identificere hver parts rettigheder omkring de varer eller tjenesteydelser, som skal leveres. For salg af varer, vil dette ofte være defineret i ordrebekræftelsen, som definerer, hvilke varer som kontrakten omfatter samt leveringsbetingelserne som udtryk for, rettighederne over varerne.

Det sidste krav, at det er sandsynligt at virksomheden modtager betaling for levering af varer eller tjenesteydelser, vurderes af virksomheden i forbindelse med kontraktindgåelse. Hvis det imod forventning ikke forventes, at der modtages vederlag for de leverede varer eller tjenesteydelser, kan virksomheden derfor ikke indregne omsætning efter IFRS 15. Ledelsen skal i denne forbindelse endvidere vurdere, om virksomheden forventer, at acceptere et lavere vederlag fra kunden, end hvad kunden er forpligtet til at betale, og derfor afgøre om de resterende vederlag vil blive indbetalt.

3. *Identifikation af kontrakt*: Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden fejlagtigt har indregnet omsætning fra kontrakter efter IFRS 15 på kontrakter, selvom kriterierne i IFRS 15.9 ikke er overholdt.

Alle kravene i IFRS 15.9 skal overholdes før der er tale om en kontrakt med en kunde, som skal og kan indregnes efter IFRS 15. Af IFRS 15.13 fremgår det, at når kontrakten med kunden er vurderet til at overholde kriterierne for en kontrakt, må der som udgangspunkt ikke foretages en revurde-

ring af kontrakten med kunden, medmindre der er indikationer for væsentlige ændringer til kontrakten. Eksempelvis kan kundens evne til at betale forfalde, hvorved kontrakten ikke længere opfylder kriterierne i IFRS 15.9, og der skal derfor ske en revurdering af den del af kontrakten, som endnu ikke er opfyldt.

3.2.1.1 Sammenlægning af kontrakter og kontraktændringer

Udgangspunktet i IFRS 15, er at kontrakter med kunder skal vurderes individuelt for indregning af omsætning. Der kan dog forekomme tilfælde, hvor substansen af flere kontrakter skal ses samlet som én kontrakt og behandles i overensstemmelse hermed.

IFRS 15.17 beskriver, at i de tilfælde, hvor virksomheden har indgået to eller flere kontrakter samtidig eller omtrent samtidig med samme kunde, skal virksomheden behandle kontrakterne som en samlet kontrakt hvis et af følgende kriterier er opfyldt:

- Kontrakterne er forhandlet som én samlet pakke med ét forretningsmæssigt formål.
- Vederlaget, der skal betales i henhold til denne kontrakt, afhænger af prisen på eller gennemførelsen af den anden kontrakt.
- De varer eller tjenesteydelser, som er aftalt i kontrakterne (eller dele heraf) udgør en enkelt leveringsforpligtelse.

4. *Manglende sammenlægning af kontrakter:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden fejlagtigt har indregnet omsætning fra kontrakterne individuelt, når de skulle være indregnet som én kontrakt grundet den forretningsmæssige substans i transaktionen.

Hvis virksomheden vurderer, at to kontrakter skal behandles som én kontrakt, skal virksomheden vurdere de to kontrakter efter fem trins modellen som om der kun var én kontrakt.

Herudover skal virksomheden være opmærksomme på kontraktændringer, som er en ændring i omfang eller pris (eller begge dele) af en kontrakt, der er godkendt af begge parter i kontrakten. Eksempelvis hvis virksomheden har indgået en kontrakt med en kunde, som i øvrigt overholder kriterierne i IFRS 15 og kan indregnes. Kunden har i henhold til kontrakten ikke nogen mulighed for at opsige kontrakten før denne er udført. Under kontrakt vælger virksomheden alligevel at aftale med kunden, at de kan betale strafpræmie for at komme delvist ud af kontrakten. Denne delvist opsigelse af kontrakten, skal håndteres som en kontraktændring under IFRS 15.18 til 21, da opsigelsen opholder kriterierne defineret i IFRS 15.18 for kontraktændringer som en ændring i anvendelsesområde og pris. Ændringen i kontrakten falder ikke under IFRS 15.20, da der ikke er tale om en udvidelse af anvendelsesområdet for kontrakten, og skal derfor ikke anses som en særskilt kontrakt. Da de resterende varer eller tjenesteydelser under kontrakten kan identificeres særskilt, skal kontraktændringen indregnes som en opsigelse af den oprindelige kontrakt og oprettelse af en ny

kontrakt i henhold til IFRS 15.21. Herudover skal den strafpræmie kunden har betalt ikke indregnes som omsætning, men allokeres til de resterende leveringsforpligtelser.

I nogle brancher og jurisdiktioner kan en kontraktændring endvidere beskrives som en tillægskontrakt eller lignende jævnfør IFRS 15.18.

En kontraktændring foreligger derfor jævnfør IFRS 15.18, når parterne i en kontrakt har godkendt ændringen, som enten skaber nye eller ændrer eksisterende rettigheder og forpligtelser for parterne i kontrakten og det kan håndhæves. Hvis parterne i kontrakten ikke har godkendt en kontraktmodifikation, skal virksomheden fortsat tage udgangspunkt i den eksisterende kontrakt i forhold til indregning, indtil kontraktændringen er godkendt af alle parter.

Virksomheden kan behandle en kontraktændring som en separat kontrakt efter IFRS 15, hvis kriterierne i IFRS 15.20 er opfyldt.

3.2.2 Identificer leveringsforpligtelser i kontrakten

Når kontrakten med kunden er identificeret skal de leveringsforpligtelser virksomheden har identificeres, da indregningen af omsætningen i step 5 er afhængig af opfyldelse af disse. Virksomheden skal derfor i forbindelse med indgåelse af kontrakten med kunden identificere de forskellige leveringsforpligtelser. De særskilte leveringsforpligtelser er varer eller tjenesteydelser i henhold til kontrakter, der opfylder nedenstående betingelser jævnfør IFRS 15.27:

- Kunden kan drage fordel af varen eller tjenesteydelsen alene eller sammen med andre ressourcer, som er umiddelbart tilgængelige for kunden (det vil sige varen eller tjenesteydelsen har særskilt karakter, og
- virksomhedens løfte om at overdrage varen eller tjenesteydelsen til kunden kan identificeres separat fra andre løfter i kontrakten. (det vil sige varen eller tjenesteydelsen er særskilt inden for rammerne af kontrakten).

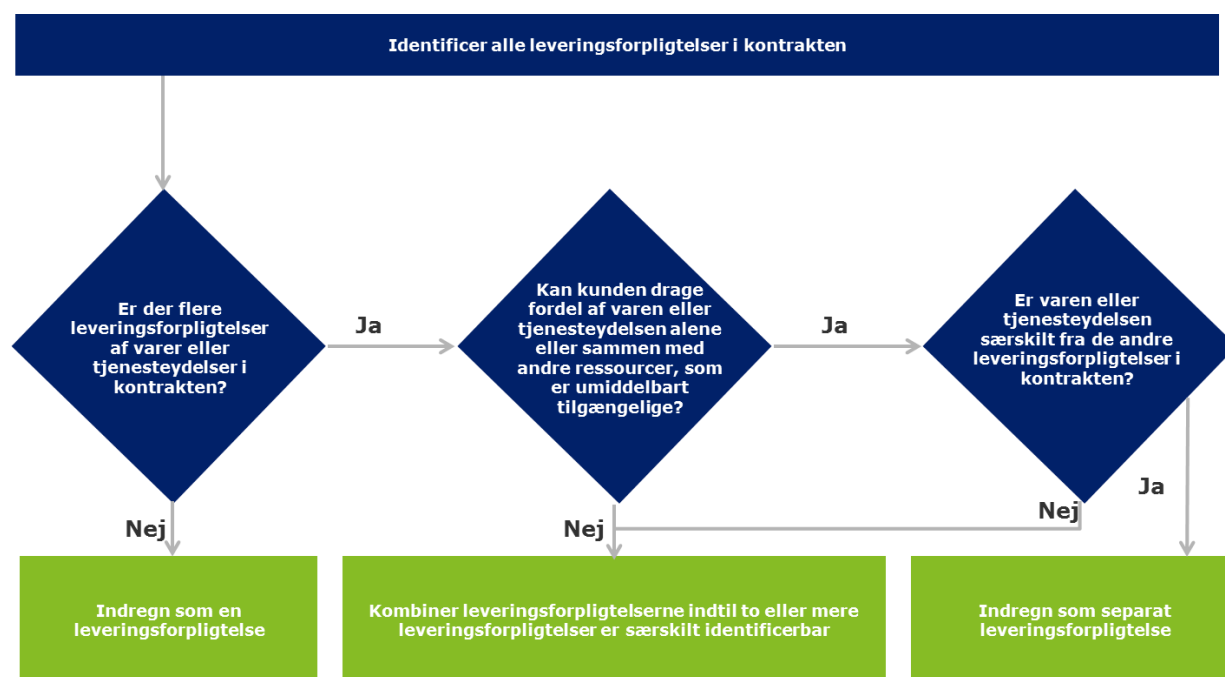
Anvendelse af sammensatte kontrakter, gør identifikation af leveringsforpligtelserne mere vanskeligt, særligt omkring identifikation af ydelser, som ikke er særskilt defineret i kontrakten. Dette kunne eksempelvis være supportaftaler og licenser, som er en del af den samlede pakke. Virksomhedens vurdering, af om kunden drager fordel af varen eller tjenesteydelsen alene eller om de skal ses sammen med andre leveringsforpligtelser i kontrakten, er derfor et skøn. En indikation på, at leveringsforpligtelsen skal ses separat jævnfør IFRS 15.28, er at virksomheden sælger varen eller tjenesteydelsen separat til andre kunder eller leveringsforpligtelsen kan anvendes sammen med andre umiddelbart tilgængelige ressourcer, hvilket eksempelvis vil sige, at kunden kan gå ud til en hver anden leverandør og få samme produkt, hvor varen eller tjenesteydelsen kan anvendes.

Betingelsen om, at virksomhedens forpligtelse til at overføre den pågældende vare eller levere den pågældende tjenesteydelse til kunden skal kunne adskilles fra andre forpligtelser i aftalen kræver en nærmere analyse af aftalens vilkår samt eventuelle særlige forhold og omstændigheder. Fakto-

rer, der indikerer at forpligtelsen kan adskilles fra andre forpligtelser i aftalen, omfatter jævnfør IFRS 15.29:

- Virksomhedens leverancer består ikke i væsentligt omfang af integration af leveringsforpligtelserne, således at leveringsforpligtelserne fremstår som én samlet leverance til kunden
- leverancen ændrer ikke væsentligt ved eller tilpasser andre leverancer i aftalen, eller
- leverancen er ikke afhængig af eller nært forbundet med andre leverancer i aftalen.

5. *Separate leveringsforpligtelser identificeres ikke:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da separate leveringsforpligtelser i sammensatte kontrakter ikke er korrekt identificeret.
6. *Separate leveringsforpligtelser skulle ses samlet:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da separate leveringsforpligtelser i sammensatte kontrakter skulle være set samlet som en leveringsforpligtelse.

Figur 8: Vurdering af leveringsforpligtelser. Egen tilvirkning. Kilde: IFRS 15.27 til 29

Virksomheder, som anvender sammensatte kontrakter, eksempelvis softwarevirksomheder, som leverer specialudviklet software sammen med andre varer og tjenesteydelser som for eksempel licenser, hardware og tilpasning samt integration, skal vurderer om leveringen regnskabsmæssigt skal behandles som særskilte leveringsforpligtelser eller som en samlet leveringsforpligtelse, hvorfor denne kan anvende beslutningstræet, som er illustreret i figur 8.

IFRS 15.B28 til B33 indeholder særskilt vejledning omkring garanti og hvorvidt dette skal behandles som en særskilt leveringsforpligtelse ved kontraktindgåelse.

Der skelnes i standarden mellem om garantien er en integreret del af leverancen og skal behandles efter IAS 37 eller om der er tale om en særskilt leveringsforpligtelse som skal behandles under IFRS 15. Hvis kunden har mulighed for at tilkøbe garantien særskilt til kontrakten, vil dette selvsagt være en særskilt leveringsforpligtelse, som er distinkt. Selvom kunden ikke har mulighed for at tilkøbe garanti som en særskilt ydelse i kontrakten, kan der være forhold, der gør, at garantien fortsat er en særskilt leveringsforpligtelse. IFRS 15.B30 og B32 fastslår, at hvis garantien giver kunden en ydelse, som ligger ud over sikkerheden for, at produktet opfylder de aftalte specifikationer i kontrakten.

Denne vurdering skal ses i sammenhæng til det marked virksomheden opererer i, da afgørende er om der er stillet en garanti ud over det af kunden forventede. Eksempelvis vil der i Danmark ved forbrugersalg være en lovbestemt 2-årig garantiperiode, hvorfor dette ikke identificeres som en særskilt leveringsforpligtelse. Hvis virksomheden i ovenstående eksempel, som en del af kontraktforhandlingerne, yder 3-års garanti, vil året ud over de 2 år skulle identificeres som en særskilt leveringsforpligtelse og dermed indgå i den videre allokering af transaktionsprisen.

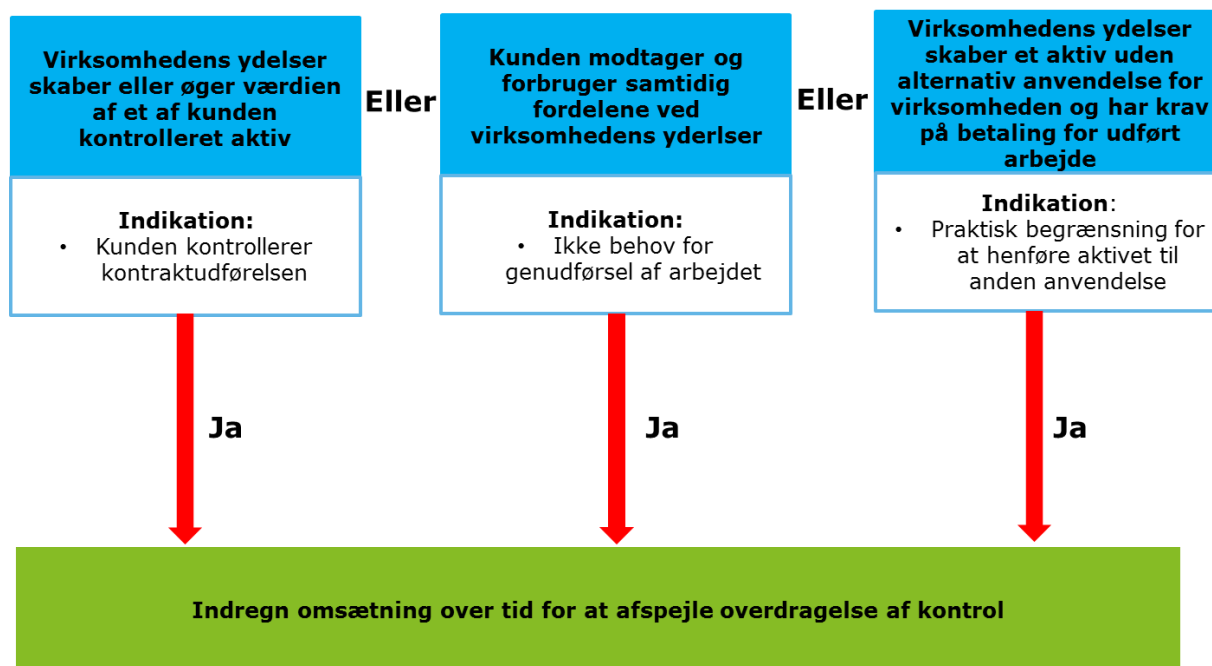
7. *Forkert behandling af garanti:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da stillede garantier i kontrakter med kunder ikke er behandlet korrekt efter IFRS 15.

3.2.2.1 Opfyldelse af leveringsforpligtelser

IFRS 15.31 beskriver, at en virksomhed skal indregne omsætning, når (eller i takt med at) den opfylder en leveringsforpligtelse ved at overdrage en aftalt vare eller tjenesteydelse til en kunde. Et aktiv overdrages, når (eller i takt med at) kunden opnår kontrol over aktivet.

IFRS 15 foreskriver altså, at omsætningen skal indregnes når eller i takt med at kunden opnår kontrol over aktivet, hvilket skrider imod definitionen i IAS 18, hvor omsætningen ved salg af varer indregnes, når alle væsentlige risici og fordele forbundet med ejendomsretten, er overgået til kunden. I IFRS 15.33 defineres kontrol, som at anvise brugen af, og opnå i det væsentlige samtlige resterende fordele af aktivet.

Indledningsvist blev det beskrevet, at kontrol kan overdrages på et bestemt tidspunkt eller over tid. Definitionen af overdragelse på et bestemt tidspunkt er defineret i IFRS 15.38, som værende alle leveringsforpligtelser, hvor kontrollen ikke overdrages over tid. For at en leveringsforpligtelse bliver overdraget over tid, skal en af følgende kriterier i IFRS 15.35 være opfyldt, hvilket fremgår af figur 9 nedenfor.

Figur 9: Kriterier for indregning over tid. Egen tilvirkning: Kilde: IFRS 15.35

Ved forståelsen af om kunden modtager og forbruger fordelene samtidig kan dette eksempelvis være supportydelser, hvor kunden modtager og forbruger disse samtidig. Her vil kunden ved anvendelse af en anden leverandør, hvis muligt, ikke skulle have den samme support, der allerede er udført af virksomheden, og derfor skal supporten indregnes over tid.

For andet kriterie kan dette eksempelvis være udvikling af kundeudviklet software til kunden, hvor implementeringen sker i kundens systemer løbende. Her vil virksomhedens ydelser skabe et aktiv hos kunden, som kunden løbende får kontrol over i takt med, at et udvikles og implementeres, hvorfor det skal indregnes over tid. Det samme kan være gældende for det sidste kriterie, hvis der er tale om et kundeudviklet software, kan virksomheden ikke have nogen alternative anvendelsesmuligheder end den specifikke kunde, hvorfor det skal indregnes over tid.

Ovenstående vurderinger, herunder om det skal indregnes på et bestemt tidspunkt eller over tid, er konkrete vurderinger omkring de faktiske forhold i kontrakten, og vil derfor være et skøn fra virksomheden.

3.2.3 Fastsættelse af transaktionsprisen

Virksomheden skal med henblik på indregning af omsætning jævnfør IFRS 15.47, fastsætte værdien af det vederlag, som den forventer at være berettiget til for leveringen af varer eller tjenesteydelser i henhold til kontrakten.

Transaktionsprisen vil alt andet lige være givet i kontrakten, men virksomheden skal tage hensyn til følgende ved fastsættelse af transaktionsprisen jævnfør IFRS 15.48:

- Variable vederlag
- Returret
- Begrænsning i skøn over variable vederlag
- Tilstedeværelsen af et væsentligt finansieringselement i kontrakten
- Ikke-kontante vederlag
- Vederlag, som skal betales til en kunde

Variable vederlag, returret og begrænsninger i skøn herover

Når virksomheden skal fastsætte transaktionsprisen skal den tage hensyn til variable beløb, som omfatter alle de beløb, som er variable i henhold til kontrakten eksempelvis bonusaftaler, rabatter og kundens ret til returnering af varer jævnfør IFRS 15.51.

Virksomheden skal foretage et skøn over det variable vederlag, ved at anvende enten den forventede værdi, som er summen af sandsynlighedsvægtede vederlagsværdier inden for et spænd af mulige vederlag eller det mest sandsynlige beløb jævnfør IFRS 15.53. IFRS 15.53 foreskriver at forventningsværdien er aktuelt, når virksomheden har et stort antal kontrakter med de samme egenskaber, men det sandsynlige beløb, er anvendeligt, hvis kontrakten har få mulige udfald.

Et eksempel på et variabelt vederlag, kan være i forbindelse med udviklingsaftaler omkring fremstilling af kundeudviklet software, hvor virksomheden og kunden i kontrakten har defineret milepæle, som ved overholdelse vil medføre en bonus til kontraktsummen. Her vil virksomheden skulle vurdere sandsynligheden for hvert udfald (om milepælen overholdes eller ej) og vurdere det mest sandsynlige scenarie. Et andet eksempel kunne være udvikling af specialfremstillet teknologi til kunden, som efterfølgende skal betale royalty, hvor dette i nogle tilfælde kan betegnes som variabelt vederlag.

Et andet eksempel kunne være, at der ved kontraktindgåelse er aftalt, at kunden efterfølgende kan købe reservedele til en reduceret pris, hvorved virksomheden skal vurdere sandsynligheden herfor herunder mængden af reservedele.

Udover ovenstående forhold, som ofte vil være eksplicit defineret i kontrakten, kan der være forhold, som gør at kunden har en berettiget forventning om, at det fastsatte vederlag vil være mindre end det aftalte eksempelvis jævnfør IFRS 15.52. I nogle kontrakter vil give kunden en returret for at få vederlaget retur. Hvis virksomheden yder en returret til kunden, skal virksomheden opgøre det forventede antal returnerede varer og reducerer omsætningen, samt indregne i balancen som en tilbagebetalingsforpligtelse jævnfør IFRS 15.55. Virksomheden skal hvert år revurdere skønnet og føre ændringen over omsætningen.

I IFRS 15 er der indsat bestemmelserne omkring begrænsninger i skønnet over variable vederlag jævnfør IFRS 15.56 til 15.58. Overordnet kan det siges, at det variable beløb kun skal medtages i transaktionsprisen, hvis det er højest sandsynligt, at beløbet ikke skal tilbagebetales som følge er

8. *Forkert behandling af variable vederlag:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da fastsættelsen af transaktionsprisen i kontrakten er forkert, da der ikke tages højde for variable vederlag eller disse håndteres forkert.

Væsentligt finansieringselement

Ved fastsættelse af transaktionsprisen skal virksomheden tage højde for penges tidsværdi, hvis der eksempelvis indirekte eller direkte i kontrakten er givet ekstraordinære betalingsbetingelser til kunden jævnfør IFRS 15.60. Indregningen af denne i transaktionsprisen sker ved en tilbagediskontering af pengestrømmende til nutidsværdi.

I praksis kan en virksomhed jævnfør IFRS 15.63 undlade at justere transaktionsprisen med finansieringselementet, hvis det forventes, at tidsforløbet mellem virksomhedens overdragelse af varen eller tjenesteydelsen til en kunde og betalingen heraf vil være på et år eller derunder.

Virksomhedens vurdering af om der et væsentligt finansieringselement skal ske på basis af den individuelle kontrakt jævnfør IFRS 15.61.

9. *Forkert behandling af et væsentligt finansieringselement:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden ikke har identificeret eller taget højde for et væsentligt finansieringselement i kontrakten.

Ikke-kontante vederlag

Hvis kontrakten indeholder en aftale om, at kunden skal betale vederlag i anden form end kontanter, skal virksomheden måle det ikke-kontante vederlag til dagsværdi og medtage dette i den samlede transaktionspris jævnfør IFRS 15.66.

Såfremt det ikke er muligt at opgøre dagsværdien af ikke-kontante vederlag, skal virksomheden fastsætte værdien indirekte, ved at tage udgangspunkt i isolerede dagsværdi af varerne eller tjenesteydelserne.

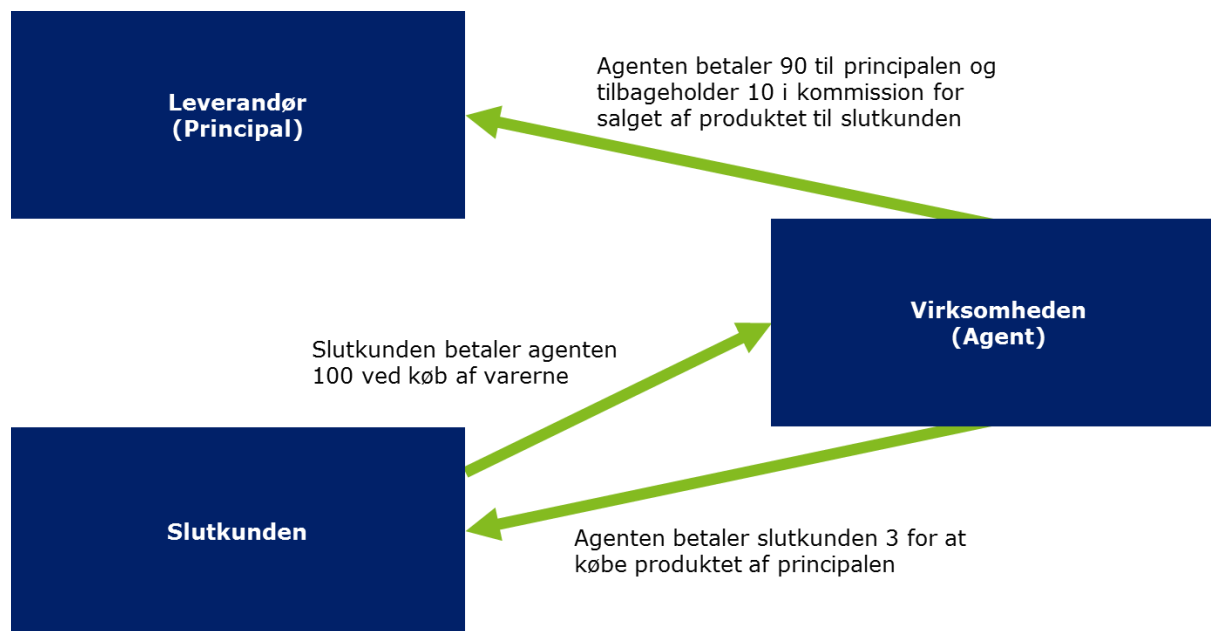
10. *Forkert behandling af ikke-kontante vederlag:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden værdien af ikke-kontante vederlag ikke er målt til dagsværdi eller den isolerede salgspris.

Vederlag som betales til kunden

Ved vurderingen af om vederlag, som betales til kunden skal medtages i transaktionsprisen skal virksomheden jævnfør IFRS 15.70 afgøre, hvorvidt der er tale om betaling af gæld eller om der er tale om køb af en varer eller tjenesteydelse hos kunden.

Der skal ved vederlag udover normale køb af varer og tjenesteydelser, ske modregning i transaktionsprisen og i denne forbindelse skal virksomheden også tage hensyn til eventuelle variable vederlag. En modregning i transaktionsprisen vil derfor være en reduktion i omsætningen og vil eksempelvis være tilfældet, hvis virksomheden aftaler at købe kunden varer eller tjenesteydelser over dagsværdi for til gengæld at indgå kontrakten med kunden.

Virksomheden kan falde under IFRS 15.70, hvis virksomheden fungerer som agent for en tredje-part, ved eksempelvis at aftale med en leverandør, at denne skal leverer varer til kunden. Dette forhold er illustreret nedenfor i figur 10

Figur 10: Illustrativt eksempel på vederlag betalt til kunden. Kilde: Deloitte: Revenue from Contracts with Customers, s. 127

I dette eksempel, hvis virksomheden vurderer, at de 3 denne betaler til slutbrugeren for at købe varerne af principalen er vederlag betalt til kunden, skal 3 fratrækkes de 10 i kommission, som er

11. *Forkert behandling af vederlag betalt til kunden:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden ikke har reduceret omsætningen som følge af vederlag som betales til kunden, der ikke relaterer sig til særskilte varer eller ydelser.

3.2.4 Allokering af transaktionsprisen

Det næste step i fem trins modellen er at allokere transaktionsprisen til hver, under step 2, separat identificeret leveringsforpligtelse.

Ifølge IFRS 15.73 skal allokeringen af transaktionsprisen afspejle det vederlag, virksomheden forventer at være berettiget til som modydelse for at overdrage de aftalte varer eller tjenesteydelser til kunden. Allokeringen af transaktionsprisen skal foretages på baggrund af en relativ isoleret salgspris. Med dette forstås, at for hver separate leveringsforpligtelse, skal der opgøres den pris, som ville varer eller tjenesteydelser ville være solgt for isoleret set uden for kontekst af den indgåede kontrakt.

Den bedste metode til at opgøre den isolerede salgspris, er på observerbare priser, når varen eller ydelsen bliver solgt separat under lignende forhold og lignende kunder. Dog kan der være forhold, der gør at dette ikke er muligt, hvor man vil tage udgangspunkt i andre observerbare input eksempelvis listepreiser ved salg af varer eller realiserede salg ved lignende varer eller tjenesteydelser til lignende kunder. Ofte vil sammensatte kontrakter indeholde varer eller tjenesteydelser, som virksomheden ikke historisk har solgt separat, hvorfor der ikke vil være direkte observerbare priser. I disse skal virksomheden estimere en salgspris, baseret på andre observerbare input, hvilket eksempelvis kan være hvad andre udbydere varen eller ydelsen til eller omkostninger plus en fortjeneste.

I IFRS 15.79 er der angivet tre metoder til at skønne salgsværdien. Den første metode er den justerede markedsvurderingsmetode, hvor virksomheden vurderer det marked, hvor den sælger varer eller tjenesteydelser for herudfra foretage et skøn over den pris, som en kunde vil betale for de pågældende varer eller tjenesteydelser. Efter denne metode vil virksomheden ofte gå ind og kigge på konkurrenterne og hvilke priser de tager i markedet for den pågældende varer eller tjenesteydelse.

Den anden metode er kost-plus metoden, hvor virksomheden skønner de forventede omkostninger forbundet med levering af den pågældende varer eller tjenesteydelse og lægger hertil en passende avance baseret på lignende varer eller tjenesteydelser.

Den sidste metode er restværdimetoden, hvor virksomheden tager udgangspunkt i den samlede transaktionspris og fratækker øvrige observerbare isolerede salgspriser fra leveringsforpligtelserne i kontrakten. Selvom denne metode ud fra et ressourceperspektiv vil være en optimale løsning, er der dog begrænsninger i anvendelsesmulighederne for virksomheden, da IFRS 15 yderligere foreskriver, at denne metode udelukkende må anvendes såfremt, hvis et af følgende kriterier er overholdt 1) at virksomheden sælger den samme vare eller tjenesteydelse til forskellige kunder og prisen er meget varierende, og en isoleret salgspris derfor ikke er repræsentativt observerbar eller 2) virksomheden har ikke fastsat en pris på den pågældende vare eller tjenesteydelse, og denne ikke tidligere er blevet solgt på basis af en isoleret salgspris.

12. *Forkert allokering af transaktionspris:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da transaktionsprisen for sammensatte kontrakter ikke er blevet allokeret korrekt.

Ved indgåelse af sammensatte kontrakter vil disse ofte indeholde et element af rabat, i hvilket der forstås, at den isolerede salgspris per leveringsforpligtelse samlet overstiger den samlede kontraktsum. Derfor skal der foretages en allokering af den samlede kontraktsum forholdsvist baseret på de isolerede salgspriser. IFRS 15.82 indeholder undtagelser til denne regel, hvor allokering af transaktionsprisen for enkelte leveringsforpligtelser ikke skal fordeles forholdsmæssigt hvis:

- Virksomheden sælger regelmæssigt særskilte vare eller tjenesteydelse på basis af en isoleret salgspris
- Virksomheden sælger desuden regelmæssigt på basis af isoleret salgspris disse særskilte vare eller tjenesteydelser med en rabat
- Den rabat, som er knyttet til den enkelte gruppe af varer eller tjenesteydelser er i alt væsentligt den samme som rabatten i kontrakten.

13. *Forkert opgørelse af isoleret salgspris:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da den isolerede salgspris af leveringsforpligtelserne for sammensatte kontrakter ikke er fastsat korrekt i forbindelse med allokering af transaktionsprisen.

Allokering af transaktionsprisen på de enkelte leveringsforpligtelser kan have stor betydning for virksomhedens indregning af omsætning. Dette illustreres i nedenstående eksempel, hvor der er taget udgangspunkt i en transaktionspris på 100, der i kolonnen forholdsmæssig fordeling antages, at der ikke normalt ydes rabat på nogle af varerne, og transaktionsprisen derfor allokeres som nedenfor med de isolerede salgspriser forholdsmæssigt allokeret ud fra den samlede transaktionspris på 100. Antages det derimod, at varerne eller tjenesteydelserne B og C ofte sælges med en rabat på 25, som er den samlede rabat i transaktionsprisen, vil virksomheden kunne allokere hele rabatten til disse to leveringsforpligtelser, hvorved transaktionsprisen for de tre leveringsforpligtelser ændrer sig markant. Dette vil have betydning, hvor virksomheden ikke opfylder de tre leveringsforpligtelser på samme tid, da transaktionsprisen skal indregnes, når de enkelte leveringsbetingelser er opfyldt.

Vare eller tjenesteydelse	Isoleret salgspris	Forholdsmæssig fordeling	Allokering hvor rabat vedrører B og C
A	55	44	55
B	30	24	19
C	40	32	26

14. *Forkert allokering af rabat:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da rabatten i kontrakten ikke er korrekt allokert til de leveringsforpligtelser denne vedrører eller forholdsmæssigt.

Ud over fordeling af rabatten på de enkelte leveringsforpligtelser, skal eventuelle variable vederlag også fordeles på de enkelte leveringsforpligtelser. Det variable vederlag vil skulle fordeles på de leveringsforpligtelser, som dette vedrører. I lighed med fordeling af transaktionsprisen oven for, skal det variable vederlag, såfremt det ikke er muligt at identificere, hvilke leveringsforpligtelser det vedrører, fordeles forholdsmæssigt til alle leveringsforpligtelser.

15. *Forkert allokering af variable vederlag:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da variable vederlag i kontrakten ikke er korrekt allokert til de leveringsforpligtelser denne vedrører eller forholdsmæssigt.

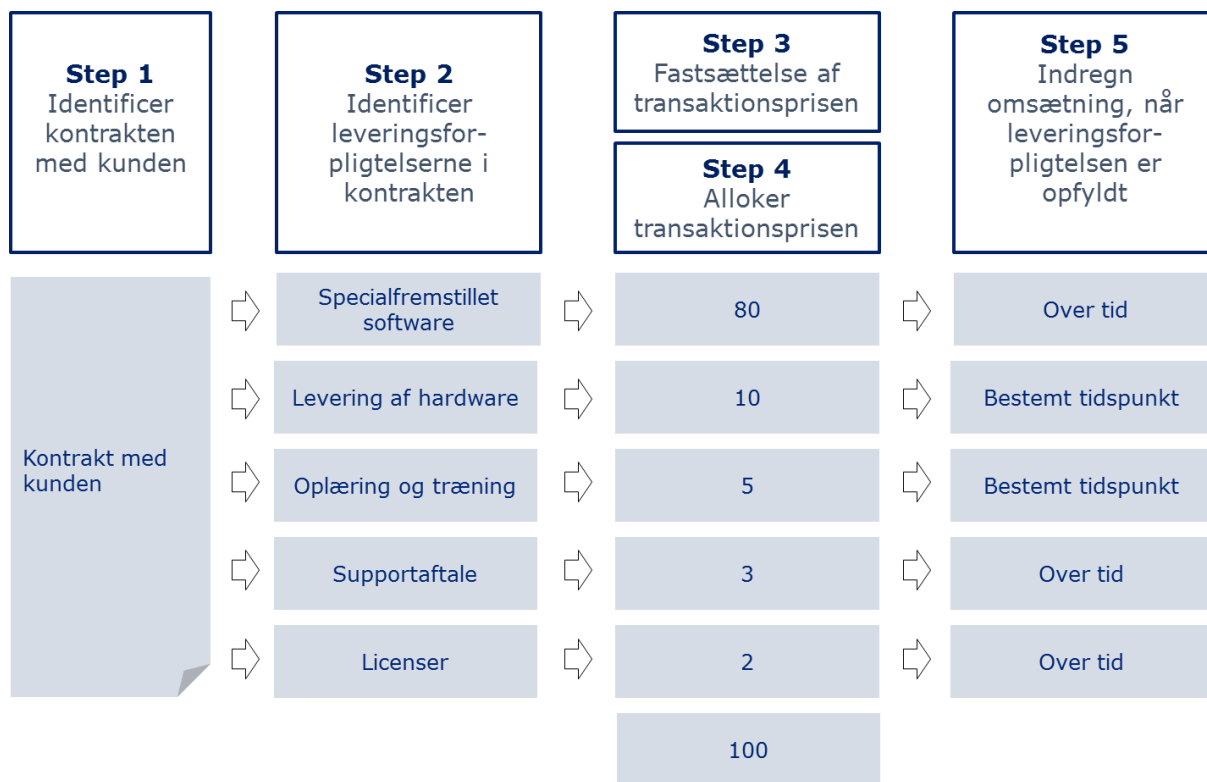
Vurderinger omkring allokering af transaktionsprisen foretages i forbindelse med indgåelse af kontrakten. Hvis der efterfølgende sker ændringer, som gør at den samlede transaktionspris ændrer sig, skal der foretages en ny allokering heraf baseret på de vurderinger, som blev foretaget i forbindelse med indgåelse af kontrakten jævnfør IFRS 15.88.

16. *Forkert håndtering af ændringer til transaktionsprisen:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da efterfølgende begivenheder, som ændrer den oprindelige transaktionspris ikke er korrekt allokert i kontrakten.

3.2.5 Indregning af omsætning

Indregningen af omsætningen sker som beskrevet i afsnit 5.2.2.2 når eller i takt med at leveringsforpligtelserne opfyldes og kunden dermed opnår kontrol over varen eller tjenesteydelsen. Dette step handler derfor om at observere, hvornår leveringsforpligtelserne i kontrakten med kunden bliver opfyldt.

Som eksempel på indregning af omsætning tages der udgangspunkt i en opsamling af IFRS 15 og fem trins modellen, hvor hovedbudskaberne illustreres i figur 11.

Figur 11: Sammendrag af fem trins modellen. Egen tilvirkning.

I nærværende eksempel er der identificeret fem leveringsforpligtelser, hvor den samlede transaktionspris er allokeret forholdsmæssigt baseret på den isolerede salgspris. Herudover er det forudsat, at supportaftalen overholder et af kriterierne i IFRS 15 omkring indregning over tid. Dette samme er gældende for licenserne. Det er derfor vigtigt at virksomheden holder sig for øje, hvordan de enkelte leveringsforpligtelser skal indregnes som omsætning.

17. *Forkert indregning på bestemt tidspunkt eller over tid:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden ikke har indregnet omsætningen enten på et bestemt tidspunkt eller over tid.

Virksomheden skal ved indregning af omsætning for leveringsforpligtelser over tid afspejle overleveringen af kontrol af leveringsforpligtelsen til kunden jævnfør IFRS 15.39. Det er derfor op til virksomheden at anvende den metode som på bedst mulig vis afspejler overførslen af kontrol. Standarden giver dog en begrænsning i, at den metode som virksomheden vælger at anvende, skal anvendes til at måle overgangen af kontrol til kunden for alle lignende leveringsforpligtelser under samme forhold.

18. *Forkert indregning over tid:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden anvender en forkert metode til måling af omsætning for leveringsforpligtelser, som opfyldes over tid.

Hvis ikke leveringsforpligtelsen opfyldes over tid, skal denne indregnes på et bestemt tidspunkt. Overordnet definerer IFRS 15.33, at kunden har kontrol over aktivet, når denne har mulighed for at anvise brugen heraf og opnå samtlige resterende fordele af aktivet. Ved fordele forstås de mulige pengestrømme aktivet giver. IFRS 15.38 giver eksempler på indikationer på, at kunden har kontrol over aktivet.

19. *Forkert indregning på bestemt tidspunkt:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden har indregnet omsætningen på et forkert tidspunkt i forhold til overgangen af kontrol for aktivet.

I nogle tilfælde, vil virksomheden foretage levering af varer til kundens lager, men fortsat have kontrollen over disse varer. Standarden beskriver dette som konsignationssalg og eksempler herpå er givet i IFRS 15.77 og 78, hvor virksomheden reelt fortsat har kontrollen over aktivet og leveringsforpligtelsen derfor ikke er overholdt.

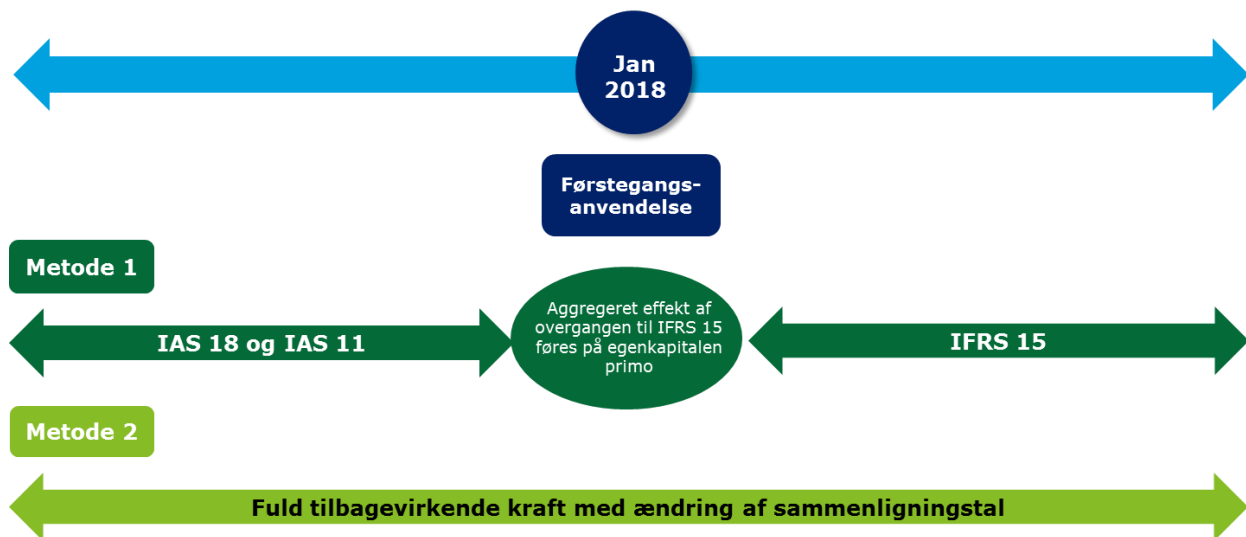
20. *Indregning af omsætning for konsignationssalg:* Der er risiko for, at omsætningen indeholder fejlinformation, da virksomheden har indregnet omsætning fra konsignationssalg, hvor kontrollen over aktivet reelt ikke er overgået til kunden.

3.3 Overgang til IFRS 15

Virksomheden kan vælge to metoder i forbindelse med overgangen til IFRS 15, hvilket er beskrevet i IFRS 15.C2 til C8.

Virksomheden kan vælge at anvende standarden med fuld tilbagevirkende kraft som om denne standard altid havde været anvendt og i denne forbindelse tilpasse sammenligningstallene i årsrapporten, så disse afspejler anvendelsen af IFRS 15 bagudrettet i henhold til IAS 8. Hvis virksomheden anvender denne metode tillader IFRS 15 dog en praktisk tilgang til tilretning af afsluttede kontrakter i foregående regnskabsår, hvilket fremgår af IFRS 15 C5.

Ud over denne metode kan virksomheden vælge at implementere med tilbagevirkende kraft ved at den akkumulerede effekt af overgangen til IFRS 15 føres på egenkapitalen primo, hvorfor virksomheden kan undlade at tilpasse sammenligningstal. De to metoder er illustreret i nedenstående figur 12.

Figur 12: Valg af metode ved førstegangs-anvende af IFRS 15. Egen tilvirkning.

Ved anvendelse af de praktiske fremgangsmåde i IFRS 15, skal virksomheden beskrive, hvilke metoder denne har anvendt og i videst muligt omfang kvalitativ beskrive den skønnede effekt heraf.

3.4 Opsummering

IFRS 15 har samlet de nuværende standarder for indregning af omsætning under en regnskabs-standarder til indregning af omsætning fra kontrakter med kunder. Den nye standard gør, at alle kontrakter skal indregnes ved at anvende fem-trins-modellen, som er beskrevet i standarden.

En af de afgørende forskelle i den nye standard sammenholdt med de tidligere standarder er, at indregningen af omsætning skal afspejle overdragelsen af kontrol fra virksomheden til kunden. Herudover giver standarden virksomhederne flere steder guidance til indregningen og konkrete krav i standarden, hvilket gør, at standarden virker mere detaljeret sammenholdt med de tidligere standarder. Dette betyder samtidigt, at det er mere gennemskueligt for revisor, at identificere specifikke risici for fejlinformation på baggrund af virksomhedens konkrete forhold, da kravene er angivet eksplicit i standarden og derfor ikke baserer sig på praksis.

Revisor vil derfor med indgående kendskab til virksomheden og dens omgivelser og interne kontroller samt IFRS 15 være i stand til at identificere risici for væsentlig fejlinformation samt udarbejde yderligere revisionshandlinger til imødegåelse af de identificerede risici.

4. Anbefalede kontroller under IFRS 15

Der er tidligere gennemgået det teoretiske fundament omkring interne kontroller, revisionsmål og revisionsbevis. I nærværende kapitel vil der blive gennemgået anbefalinger til interne kontroller virksomheden kan implementere³³ for at reducere de identificerede risici for fejlinformation. Analysen vil tage udgangspunkt i de identificerede risici oven for og vil tage udgangspunkt i, at virksomheden har etableret velfungerende overordnede kontroller. Derfor vil de omtalte interne kontroller nedenfor være kontrolaktiviteter på transaktionskædeniveau.

4.1 Manuelle kontroller til anvendelse af IFRS 15

Virksomheden skal udforme og implementere interne kontroller, som sikre, at de kontrakter med kunder, som indregnes efter IFRS 15 overholder anvendelsesområdet for IFRS 15.

Kontrol 1	Ledelsesmedlemmer med passende kendskab til IFRS 15 og dets anvendelsesområde, gennemgår alle kontrakter og identificerer væsentlige indtægtskilder for at vurdere om kontrakterne skal indregnes i overensstemmelse med IFRS 15.
------------------	---

Kontrollen skal udformes og implementeres som en præventiv kontrol og skal derfor foretages ved indgåelse af alle kontrakter før indregning. Kontrollen kan modificeres i det omfang virksomheden anvender standardkontrakter, som er ensartede af natur, hvorfor gennemgang af én kontrakt vil omfatte alle ensartede kontrakter, hvorfor omfanget i udførelsen af kontrollen kan variere med naturen og antallet af kontrakter i virksomheden. Kontrollen vil være klassificeret som en ledelseskontrol med skøn involveret. Derfor er det vigtigt, at ledelsen i forbindelse med udførelsen af kontroller dokumentere sine overvejelser i henhold til IFRS 15, herunder særligt, hvis der er indikationer på, at kontrakten ikke ligger inden for anvendelsesområdet for IFRS 15. Ledelsen skal i forbindelse med udførelsen af kontrollen anvende information i kontrakten samt IFRS 15, hvorfor informationen til udførelsen af kontrollen ikke er afhængig af anden information udarbejdet i virksomheden.

Herudover bør virksomheden udforme og implementere kontroller ved anvendelse af den praktiske tilgang til IFRS 15 og en porteføljetilbetragtning.

Kontrol 2	Anvendelse af en porteføljetilbetragtning på kontrakter med kunder kræver godkendelse af finansiel kontroller før registrering.
------------------	---

Ved anvendelse af en porteføljetilbetragtning, anbefales det, at dette godkendes af en person, som har kendskab til IFRS 15 herunder kravene for anvendelse af en porteføljetilbetragtning. Kontrollen skal sikre, at der ikke anlægges en porteføljetilbetragtning på kontrakter med kunder, som ikke ens

³³ Der er til understøttelse af risici i standarden anvendt PWC: New revenue guidance, Implementation in the technology sector.

af karakter eller at der vil være væsentlig forskel i indregningen af omsætning, hvis kontrakterne var indregnet individuelt. Den information kontrolejeren skal anvende i forbindelse med udførelsen af kontrollen, er de kontrakter, som indgår i porteføljen samt dokumentationen for, at disse er ensartede samt indregningen heraf.

Virksomheden skal herefter have en interne kontroller, for at indtastningen af kontrakter i IT systemet overholder definitionen i IFRS 15 om en kontrakt med en kunde.

Kontrol 3	Indtastning af en kontrakt med en kunde i salgsmodul kræver godkendelse af en underskrevet kontrakt og at kontrakten tydeligt definere rettigheder over varer og tjenesteydelser for parterne samt betalingsbetingelser.
------------------	--

Vurderingen af om der er tale om en kontrakt, som overholder kriterierne i IFRS 15 for at der er tale om en kontrakt med en kunde kan være mere eller mindre kompliceret alt efter hvor kompleks kontrakten er. Hvis der er tale om salg af varer, vil dette være umiddelbart nemt at vurdere, hvis der ligger en ordrebekræftelse fra kunden, hvor informationerne vil fremgå. For sammensatte kontrakter med mange leveringsforpligtelser vil denne kontrol kræve, at der ligger en underskrevet kontrakt til grund for registreringen i virksomhedens salgsmodul. Hvis kontrollen skal stå alene til imødegåelse af risikoen, vil det også kræves af kontrolejeren, at denne vurderer sandsynligheden for betaling i forbindelse med indgåelse af kontrakten, hvilket øger kompetenceniveauet for den, som skal udfører kontrollen.

Virksomheden bør ved deres vurdering af kontrakter udarbejde en tjekliste, som gennemgår de væsentligste områder i standarden, som udfyldes af kvalificerede medarbejder før indregning af en kontrakt. Denne tjekliste kan indeholde spørgsmål til at fastslå hvordan kontrakten skal udarbejdes herunder:

- Om kontrakten skal ses samlet med andre eller som isoleret kontrakt
- Identifikation af separate leveringsforpligtelser og vurdering af om disse skal ses samlet
- Identifikation af væsentligt finansieringselement i kontrakten
- Identifikation af vederlag betalt til kunden
- Vurdering af om leveringsforpligtelser skal indregnes over tid eller på et bestemt tidspunkt herunder om der er tale om konsignationssalg

Kontrol 4	Før registreringen af en kontrakt udfyldes en checkliste, hvor virksomheden vurderer om kontrakten skal ses samlet eller isoleret, identifikation af separate leveringsforpligtelser og om disse skal ses samlet, identifikation af væsentligt finansieringselement, identifikation af vederlag betalt til kunden og vurdering af om leveringsforpligtelser skal indregnes over tid eller på et bestemt tidspunkt samt konsignationssalg. Checklisten gennemgås og godkendes af ledelsen før denne registreres.
------------------	---

Virksomheden bør herudover have en database med isolerede salgspriser på de varer og tjenesteydelser, som den sælger, for derved at reducere omfanget og risikoen for fejl ved allokering af transaktionsprisen.

Kontrol 5	Virksomheden har oprettet en database med isolerede salgspriser, standard vilkår og ikke-kontante vederlag for de varer og tjenesteydelser samt kontrakter virksomheden har og modtager, for at kunne identificere hvilke varer og tjenesteydelser, der normalt anses som én leveringsforpligtelse. Database opdateres og gennemgås løbende af personale med viden herom.
------------------	---

For kontrakter, som indeholder variable vederlag skal virksomheden implementere processer, som sikrer at variable vederlag bliver vurderet hvert år baseret på forventet vederlag eller mest sandsynlige vederlag og sikre, at dette er afspejlet i transaktionsprisen, hvis det er højst sandsynligt, at dette ikke vil medføre en reduktion i omsætningen efterfølgende. Herudover skal den finansielle controller vurderer returretten i kontrakten, for at vurdere om der er opdateringer til de forventede returneringer, som skal afspejles i transaktionsprisen.

Kontrol 6	Ledelsen gennemgår og godkender den finansielle controllers gennemgang og vurderinger af variable vederlag før dette registreres.
------------------	---

Ledelsen skal i forbindelse med gennemgangen og godkendelse af den finansielle controllers arbejde omkring variable vederlag anvende information udarbejdet af den finansielle controller. Herunder skal ledelsen vurdere fuldstændigheden og nøjagtigheden heraf samt de konklusioner, som fremkommer af arbejdet.

4.1.2 Indregning af omsætning

Virksomheden skal i forbindelse med indregning af omsætning over tid udvikle processer, som reducere risikoen for fejl. I henhold til standarden kan virksomheden fastsætte en fast metode for indregning af omsætning over tid for at afspejle overgangen af kontrol med aktivet for alle sine

ensartede kontrakter. På denne måde reduceres graden af skøn per kontrakt, og det vil være nemmere for virksomheden at indregne omsætningen ensartet.

Kontrol 7	Afvigelser for den af ledelsen godkendte metode til indregning af omsætning over tid skal godkendes af ledelsen.
------------------	--

Før indregning af omsætning på et bestemt tidspunkt, eksempelvis salg af varer, bør virksomheden foretage sammenholdelse af kontrakt med kunden, leveringsdokumentation og faktura, for dokumentation på, at kontrollen over varerne er overgået til kunden.

Kontrol 8	Der foretages tre-vejs-match imellem kontrakt med kunden, leveringsdokumentation og faktura inden der registreres omsætning.
------------------	--

4.2 Automatiske kontroller

Virksomheden kan som alternativ til implementeringen af manuelle kontroller anvende virksomhedens IT system til at fastsætte låste kriterier for, hvordan omsætningen skal indregnes efter IFRS 15. Nedenfor er angivet eksempler på automatiske kontroller virksomheden kan implementere i relation til IFRS 15.

I forbindelse med IFRS 15 og identifikationen af om der er tale om en kontrakt med en kunde, er et af de afgørende kriterier, at der forventes betaling af det aftalte vederlag. Virksomheden kan i denne forbindelse implementere kreditmaksimum på sine kunder i salgsmodulet, hvorefter det kun er muligt, at fakturerer og indgå kontrakter baseret på det fastsatte kreditmaks.

Kontrol 9	Der indsat automatisk blokering af kunden, hvis kreditmaksimum overskrides. Overskridelse af kreditmaksimum kræver ledelsesgodkendelse.
------------------	---

Herudover kan virksomheden implementere en automatisk programmeret beregning af allokeringen af transaktionsprisen til leveringsforpligtelserne herunder rabat, garanti variable vederlag, væsentligt finansieringselement, ikke-betalte betalte vederlag samt ændringer hertil baseret på en database med isolerede salgspriser.

Kontrol 10	Der er programmerede beregninger i virksomhedens IT system, som automatisk foretager allokering af transaktionsprisen til leveringsforpligtelser baseret på databaser med isolerede salgspriser og standard vilkår i kontrakterne.
-------------------	--

Til sidst kan virksomheden baseret på de indtastede data for kontrakten implementere programmerede beregninger til indregning af omsætning over tid eller på et bestemt tidspunkt.

Kontrol 11	Der er programmerede beregninger i virksomhedens IT system, som automatisk indregner omsætning over tid eller på et bestemt tidspunkt baseret på de indtastede leveringsforpligtelser fra kontrakten.
-------------------	---

De programmerede kontroller, skal dog ses sammen med de manuelle, da de indeholder et element af manuel kontrol omkring opdatering af vedligeholdelse af databaser.

4.3 Opsummering

Ved identifikation af kontroller virksomheden kan implementere for at adressere de identificerede risici, ved gennemgangen af IFRS 15, ses det, at der er flere kontroller, som imødegår flere risici for fejlinformation. Derfor er det op til revisor at fastlægge test af kontroller, sådan dette afspejler en effektiv revision, således der ikke testes mere en nødvendigt.

De identificerede risici for fejlinformation er oplistet i bilag 1, hvor det fremgår hvilke kontroller, som imødegår de identificerede risici for fejlinformation. I forbindelse med udarbejdelse af den detaljerede revisionsplan udvalgt følgende kontroller til test, som er udvalgt ud fra effektivitetssynspunkt.

- Kontrol 1
- Kontrol 2
- Kontrol 3
- Kontrol 5
- Kontrol 9
- Kontrol 10
- Kontrol 11

Ved udvælgelse af kontroller til test er der foretaget en vurdering, af arten af de identificerede kontroller, hvor der er tillagt værdi til de automatiske kontroller, da disse kun skal testes én gang for at vurdere design og implementering samt funktionaliteten henover året, hvis der er testet generelle it-kontroller og disse er vurderet passende designet og implementeret henover året.

Disse kontroller vil derfor indgå i den samlede detaljerede revisionsplan, som er gennemgået i næste kapitel.

5. Revisionsplan

Baseret på gennemgangen af IFRS 15 og de dermed identificerede risici i kapitel 3 og identificerede kontroller til test i kapitel 4, vil der i nærværende kapitel blive udarbejdet en detaljeret revisionsplan. Revisionsplanen vil modsat den overordnede revisionsstrategi være den revisionsinstruks, som udarbejdes for at reducere revisionsrisikoen til et acceptabelt lavt niveau.

Der er tidligere gennemgået det teoretiske fundament omkring revisors identifikation af risici for væsentlig fejlinformation. I kapitel 2.5 blev fastslået, at kendskabet til virksomhedens interne kontroller herunder kendskabet til virksomhedens forretningsgange for omsætning er vigtigt i forbindelse med identifikation af risici for væsentlig fejlinformation. I forbindelse med gennemgangen af IFRS 15 i kapitel 3 er der identificeret risici for fejl som følge af de eksplicite krav i standarden, som skal vurderes i relation til virksomhedens konkrete forhold herunder virksomhedens omsætningstyper og forretningsgange herfor samt anvendelsen af sammensatte kontrakter.

For udarbejdelse af den detaljerede revisionsplan herunder planlægning af yderligere revisions handlinger, er der taget udgangspunkt i en risikovurdering per revisionsmål, som er angivet i bilag 2³⁴.

5.1 Detaljeret revisionsplan

Nedenfor vil hver risiko blive gennemgået og en anbefalet revisionsstrategi herunder kontrolbaseret, substansbaseret eller en kombination heraf vil blive gennemgået. Der vil i forbindelse hermed blive inkluderet overvejelser omkring arten, den tidsmæssige placering og omfanget af de yderligere revisions handlinger.

Risiko	Forekomst	Fuldstændighed	Nøjagtighed	Periodeafgrænsning	Klassifikation
Fejlagtig anvendelse af porteføljebetragtning		x	x		

Anvendelse af en porteføljebetragtning efter IFRS 15 kan kun ske, hvis kontrakterne er af ens karakter og effekten af at anvende en porteføljebetragtning ikke er væsentligt forskelligt fra individuel vurdering af kontrakterne efter IFRS 15.

³⁴ Vurderingen af den samlede risiko er baseret på ISA 240.

Risikoen relaterer sig til fuldstændighed og nøjagtighed, hvilket i forbindelse med risikovurderingen per revisionsmål er klassificeret som lav.

Arten af yderligere revisionshandlinger

Risikoen relaterer sig til fuldstændig og nøjagtighed, hvilket i forbindelse med risikovurderingen per revisionsmål er klassificeret som lav. Der anbefales enten en kontrolbaseret strategi eller en substansstrategi, hvor der anvendes kontrol 2 identificeret i kapitel 4. Anvendelsen af en porteføljebetragtning på virksomhedens kontrakter vurderes at være en handling, som udføres sjældent af virksomheden, da denne vurdering vil være relativ til antallet af kontrakter, som indgås. Herudover anbefales det, at detailteste portefølje kontrakter, for at vurdere hvorvidt en porteføljebetragtning er korrekt i forhold til IFRS 15. Vurderingen af om der anlægges en kontrolbaseret eller substansbaseret strategi afhænger af omfanget af porteføljebetragtninger virksomheden anlægger i løbet af regnskabsåret. Hvis der er få porteføljer, vil dette tale for en substansbaseret strategi mens mange forskellige porteføljer vil tale for en kontrolbaseret strategi.

Tidmæssige placering

Det er forudsat, at vurderingen af om porteføljebetragtningen kan anvendes af virksomheden forekommer få gange i løbet af regnskabsåret, og at konklusioner og dokumentationen heraf ikke vil ændre sig betydeligt alt efter, hvornår testen heraf udføres. Derfor foretages revisionen heraf i forbindelse med revisionen i løbet af regnskabsåret og der planlægges roll forward handlinger for den resterende del af regnskabsåret.

Omfang

Kontrolbaseret strategi

Hvis der anlægges en kontrolbaseret strategi skal omfanget af yderligere tests afspejle hvor ofte kontrollen udføres af virksomheden. Dette vil være, som beskrevet i kapitel 2.6 afhængig af revisors faglige vurdering. Det kan forudsættes, at kontrollen udføres hver gang der anlægges en porteføljebetragtning i virksomheden, hvorfor det vil være aktuelt at kigge på det faktisk antal gange kontrollen er udført i regnskabsåret. Hvis denne vurdering foretages på et tidspunkt i løbet af året, skal der udføres yderligere handlinger eller tests i den resterende periode, for at vurdere, at kontrollen er udført i hele regnskabsperioden.

Substansbaseret strategi

Hvis der anlægges en substansbaseret strategi, vil dette begrundes med at virksomheden anvender porteføljebetragtningen få gange i løbet af året. I dette tilfælde vil der være nærliggende at foretage test af hele populationen af porteføljer, da der forventes få transaktioner, selvom porteføljen kan indeholde mange kontrakter.

Detaljeret revisionshandling

For porteføljer af kontrakter, hvor undtagelsen omkring ensartet indregning er anvendt indhentes dokumentation, som specificerer de kontrakter og leveringsforpligtelser, som indgår i porteføljen, hvorefter det vurderes om virksomhedens analyse af effekten på årsregnskabet ved at anvende porteføljebetragtningen ikke er væsentlig forskellig fra indregningen af de individuelle kontrakter efter IFRS 15.

Risiko	Forekomst	Fuldstændighed	Nøjagtighed	Periodeafgrænsning	Klassifikation
Kontrakter indregnes fejlagtigt efter IFRS 15	x	x			x

IFRS 15 gælder for alle kontrakter med kunder med undtagelser som eksempelvis leasing, finansielle instrumenter og forsikringskontrakter.

Arten af yderligere revisionshandling

Risikoen relaterer sig i høj grad til implementeringen af IFRS 15, men er særligt relevant, hvis virksomheden har kontrakter, som læner sig op af de indtægtskilder, som ikke er omfattet af IFRS 15. Derfor vil arten af de yderligere revisionshandling tage udgangspunkt i risikoen ved overgangen til IFRS 15. Det anbefales derfor, at der anlægges en kontrolbaseret strategi, hvor ledelsens kontrol anvendes som revisionsbevis under revisionen.

Tidsmæssig placering

Da risikoen relaterer sig til overgangen til IFRS 15 og de vurderinger ledelsen har foretaget i denne forbindelse, vil test af kontrollen i løbet af året være det mest effektive.

Omfang

Omfanget af stikprøver i forbindelse med test af kontrollen skal baseres på, hvor ofte ledelsen udfører kontrollen. I denne forbindelse skal der tages udgangspunkt i substansen i kontrollen og den kontrol ledelsen udfører. Da denne type kontrol ofte vil blive foretaget relativt sjældent henover året, så vil der ved udførelsen af kontrollen blive vurderet mange kontrakter. Derfor vil indholdet af selve kontrollen og antallet af gange kontrollen bliver udført, være antallet af kontrakter ledelsen

har vurderet, hvorfor stikprøven skal tage udgangspunkt i antallet af kontrakter, som er vurderet eller indgået i regnskabsåret.

Detaljeret revisionshandling

Udvælg en stikprøve på kontrakter indregnet efter IFRS 15, og inspicer ledelsens dokumentation for udførelse af kontrollen ved at gennemgå dokumentationen heraf.

Risiko	Forekomst	Fuldstændighed	Nøjagtighed	Periodeafgrænsning	Klassifikation
Identifikation af kontrakt	x	x			x

IFRS 15 gælder kun for de transaktioner, hvor der er tale om en kontrakt med en kunde efter IFRS 15. Risikoen relaterer sig til forekomst, fuldstændighed og klassifikation.

Arten af yderligere revisionshandlinger

Revisionsstrategien afhænger af virksomhedens omfang og anvendelse af kontrakter. Det forudsættes dog, at virksomheden indgår relativt mange kontrakter henover en regnskabsperiode, herunder både sammensatte kontrakter og andre salgskontrakter. Det anbefales derfor, at der anlægges en kontrolbaseret strategi til reduktion af revisionsrisikoen, da der er tale om vurdering per kontrakt, hvorfor populationen kan være stor. Herudover er det i forbindelse med gennemgangen af interne kontroller i kapitel 4 identificeret, at virksomheden har implementeret to kontroller, som i kombination vil afdække risikoen henholdsvis kontrol 3 og 9.

Tidsmæssig placering

Test af kontrollerne skal udføres i forbindelse med revision i løbet af året og i forbindelse med årsafslutning foretages der yderligere handlinger til at afdække den resterende periode.

Omfang

Omfanget af stikprøver for den manuelle kontrol skal vurderes på baggrund af, hvor ofte kontrollen udføres mens at der for den automatiske kontrol kun skal foretages én test af at kontrollen fungerer effektivt, under forudsætning af de generelle IT-kontroller har været effektive i hele perioden.

Detaljeret revisionshandling

Manuel kontrol: Udvalg en stikprøve på indgåede salgskontrakter i salgsmodulet og påse, at der foreligger underskrevet kontrakt med kunden på tidspunktet for oprettelse af kontrakten i salgsmodulet.

Automatisk kontrol: Foretag genudførelse af en registrering af en salgskontrakt i finans, som overstiger kreditmaks. Påse, at der i denne forbindelse sker blokering af kunden, således salgskontrakten ikke kan registreres.

Risiko	Forekomst	Fuldstændighed	Nøjagtighed	Periodeafgrænsning	Klassifikation
Manglende sammenlægning af kontrakter		x	x		
Separate leveringsforpligtelser identificeres ikke	x	x	x	x	
Separate leveringsforpligtelser skulle ses samlet	x		x	x	
Forkert behandling af garanti		x	x	x	x
Forkert behandling af variable vederlag		x	x		
Forkert behandling af et væsentligt finansieringselement		x	x		x
Forkert behandling af ikke-kontante vederlag			x		
Forkert behandling af vederlag betalt til kunden		x	x		x
Forkert allokering af transaktionspris			x		
Forkert opgørelse af isoleret salgspris			x		
Forkert allokering af rabat			x		
Forkert håndtering af ændringer til transaktionsprisen			x		
Forkert indregning på bestemt tidspunkt eller over tid	x	x		x	

De ovenstående risici vil blive afdækket af de samme yderligere revisionsbehandlinger, hvorfor de er behandlet samlet nedenfor.

Arten af yderligere revisionsbehandlinger

Der er i forbindelse med identifikationen af relevante kontroller identificeret to kontroller, som adresserer ovenstående risici, ved test af kontroller. Derfor anbefales der i forbindelse med den

detaljerede revisionsplan, at der anlægges en kontrolbaseret revisionsstrategi. De kontroller som testes er en kombination af manuelle og automatiske kontroller.

Tidsmæssig placering

Da der er tale om en intern kontrol, som afdækker mange risici for fejlinformation, vil den tidsmæssige placering ligge tættere på statusdagen, for hvad angår den manuelle del af kontrollen. Den automatiske del af kontrollen vil blive testet i løbet af året og der vil i forbindelse med årsafslutning blive fulgt op på de generelle IT-kontroller for vurdering af om disse fortsat er effektive.

Omfang

Omfanget af stikprøver for den manuelle kontrol afhængig af hvor ofte kontrollen udføres, mens der for den automatiske kontrol kun vil skulle foretages én test. I denne forbindelse vil der være tale om en kompliceret opsætning i IT systemet, da hele beregningen tager højde for alle ovenstående risici omkring identifikation af leveringsforpligtelser, beregning af transaktionsprisen, allokering af transaktionsprisen og bestemmelse om disse skal indregnes over tid eller på et bestemt tidspunkt. Risikoen relateret til denne kontrol vil derfor være høj, og dybden af den foretagne gennemgang af den automatiske beregning er der tidskrævende og vil kræve inkludering af IT-revisorer.

Detaljeret revisionshandling

Manuel kontrol: Udvælg en stikprøve på basis af virksomhedens gennemgang af isolerede salgspri- ser og vurder om virksomheden har udført kontrollen i hele regnskabsperioden.

Automatisk kontrol: Foretag genudførelse af den automatiske kontrol, ved at udvælge en salgskon- trakt og beregn indregningen af omsætningen efter IFRS 15 og sammenhold med den automatiske indregning.

Risiko	Forekomst	Fuldstændighed	Nøjagtighed	Periodeafgrænsning	Klassifikation
Forkert indregning over tid	x	x	x	x	
Forkert indregning på bestemt tidspunkt		x		x	
Indregning af omsætning for konsignationssalg	x			x	

De ovenstående risici vil blive afdækket af de samme yderligere revisionshandlinger, hvorfor de er behandlet samlet nedenfor.

Arten af yderligere revisionshandlinger

Der er i forbindelse med identifikation af kontroller under kapitel 4 identificeret en automatisk kontrol som afdækker de identificerede risici. Da risiciene relaterer sig til revisionsmål med mellem og høj risiko, vil omfanget af revisionsbevis, som skal indhentes være højere end ved de øvrige risici. Det anbefales derfor, at der anlægges en kombineret revisionsstrategi, hvor der foretages substansrevision i relation til forekomsten og periodiseringen.

Tidsmæssig placering

Den automatiske kontrollen vil blive testet i løbet af året og der vil i forbindelse med årsafslutning blive fulgt op på de generelle IT-kontroller for vurdering af om disse fortsat er effektive. Herudover vil den risikorettede substansrevision i forbindelse med forekomst og periodisering tilrettelægges, så denne omfatter omsætning tæt ved årsafslutningen.

Omfang

Der vil igen være tale om en kompliceret opsætning i IT systemet, da hele beregningen tager højde for alle ovenstående risici omkring indregningen over tid eller på et bestemt tidspunkt. Risikoen relateret til denne kontrol vil derfor være høj, og dybden af den foretagne gennemgang af den automatiske beregning er der tidskrævende og vil kræve inkludering af IT-revisorer.

Detaljeret revisionshandling

Automatisk kontrol: Foretag genudførelse af den automatiske kontrol, ved at udvælge en salgskontrakt og beregn indregningen af omsætningen efter IFRS 15 og sammenhold med den automatiske indregning.

Substanshandlinger: Udvalg en stikprøve på individuelle kontrakter og indhent dokumentation på omsætning skal indregnes over tid ved at:

1. Vurdere virksomhedens dokumentation for vurdering af færdiggørelsesgraden af kontrakten.
2. Efterregn omsætningen, som skal indregnes baseret på færdiggørelsesgraden på balancedagen.

Udvælg en stikprøve på individuelle kontrakter og indhent dokumentation på omsætning skal indregnes på et bestemt tidspunkt ved at:

1. Indhente revisionsbevis på at omsætningen er indregnet ved overgangen af kontrol.

5.2 Konsekvenser ved svagheder i intern kontrol

Ovenstående detaljerede revisionsplan er baseret på, at de identificerede interne kontroller kan anvendes som revisionsbevis ved at de er passende udformet til at forebygge, opdage og korrigere væsentlig fejlinformation på revisionsmålsniveau. Anvendelsen af den foreslåede revisionsstrategi vil derfor også afhænge af effektiviteten af de generelle IT kontroller. Hvis det under revisionen viser sig, at revisors antagelse om at anvende en kontrolbaseret revision ikke er mulig, vil dette betyde, at de identificerede risici skal adresseres ved substansrevision alene.

I forbindelse med revision af omsætning, og grundet det faktum, at de interne kontroller ikke fungerer effektivt, vil dette forøge risikoen for væsentlig fejlinformation relateret til de risici, som er afdækket af kontrollen. Revisor skal endvidere vurdere, om de identificerede kontrolmangler medfører en revurdering af identificerede risici for alle revisionsmål relateret til regnskabsposten eller på regnskabet som helhed.

Den umiddelbare konsekvens, er at revisor vil blive nødsaget til at anlægge en substansbaseret strategi som beskrevet ovenfor, og dermed foretage detailtest af hele population for alle revisionsmål og identificerede risici, hvilket vil resultere i væsentlig mere arbejde for at reducere revisionsrisikoen til et tilfredsstillende lavt niveau.

6. Konklusion

Retningslinjerne for planlægning af en revision er givet i de internationale revisionsstandarder. Formålet med planlægningen af revisionen af omsætning er at gøre revisor i stand til at identificere risici for væsentlig fejlinformation igennem risikovurderingshandlinger til sikring af en effektiv revision med fokus på de væsentligste områder. Risikovurderingshandlingerne foretages løbende igennem hele revisionsprocessen ved forespørgsler, observationer og inspektioner hos virksomheden og tredjepart. Forståelsen som indhentes igennem risikovurderingshandlingerne dokumenteres i en overordnet revisionsstrategi og en revisionsplan, som herved bliver tilpasset de konkrete risici for væsentlig fejlinformation revisor har identificeret. Det er vigtigt i denne forbindelse at fastslå, at revisionsplanlægningen ikke er en statisk aktivitet under revisionen, men en iterativ proces, hvor revisor skal revurdere sin planlægning i takt med nye informationer opnås.

Den overordnede revisionsstrategi fastlægger revisionens omfang, tidsmæssige placering og strategi. Revisions omfang fastlægges ved at revisor identificerer de karakteristika ved opgaven, som definerer, hvilket arbejde revisor skal udføre. Herunder skal revisor få en forståelse for den regnskabsmæssige begrebsramme, branchespecifikke rapporteringskrav og naturen af virksomheden. Revisor vil i sin overordnede revisionsstrategi dokumentere sine overvejelser i forbindelse med overgangen til IFRS 15, herunder om der kræves særlige kompetencer i denne forbindelse.

Revisor skal herudover opnå forståelse for opgavens rapporteringsmål, hvoraf det forstås den tidsmæssige placering af revisionen. Afgørende herfor er ledelsens forventning om rapportering, hvorfor revisor i forbindelse med den overordnede revisionsstrategi skal fastlægge, hvornår den eksterne kommunikation med den øverste ledelse og ledelsen i øvrigt er.

I den overordnede revisionsstrategi skal revisor herudover overveje og kommunikere de forhold, som er centrale for revisionsteamets indsats herunder væsentlighed, områder med høj risiko og besvigelser samt risikoen for besvigelser. Væsentlighed fastlægges af revisor som det beløb revisor vurderer værende væsentligt, og dermed har indflydelse økonomiske beslutninger, for regnskabsbrugeren.

Til sidst skal revisor fastlægge omfanget af de ressourcer, som er nødvendige for at gennemføre en effektiv revision. I denne forbindelse skal det overvejes om der er områder, som skal løses af personer med bestemte kompetencer eller tilstrækkelig erfaring. Det vil i denne forbindelse med nærliggende at inddrage fagekspertter for IFRS 15.

Planlægningen af revisionen skal baseres på et indgående kendskab til virksomheden og dens omgivelser samt interne kontrol. Det vil dog være op til den enkelte revisor at vurdere, hvilke relevante områder inden for regnskabet det er nødvendigt at fokusere på, da en forståelse af hele virksomheden og dens omgivelser samt intern kontrol vil være en ressourcekrævende proces. Revisionsstandarderne angiver de krav, som er krævet af revisor at forstå omkring virksomheden og dens omgivelser. I forhold til revision af omsætningen er det relevant for revisor at opnå et over-

ordnet kendskab til virksomhedens indtægtskilder og kontrakter, for herved indledningsvist identificere risici relateret til overgangen til IFRS 15.

Herudover skal revisor opnå forståelse for virksomhedens interne kontroller. Revisionsstandarderne læner sig op ad COSO Framework, som har opdelt kontrolelementerne i fem overordnede grupper; kontrolmiljøet, virksomhedens risikovurderingsproces, kontrolaktiviteter, informations- og kommunikationssystemet og overvågning af kontroller. Det er vigtigt, at revisor opnår forståelse inden for alle kontrolelementerne, men i forbindelse med revision af omsætning lægges der særligt vægt på kontrolaktiviteterne og informations og kommunikationssystemet. Informations- og kommunikationssystemet indeholder en forståelse af virksomhedens IT anvendelse. Det kræves at revisor har en forståelse for virksomhedens IT anvendelse herunder generelle IT kontroller for at kunne anlægge en kontrolbaseret revisionsstrategi. Herudover skal revisor opnå en forståelse for de forretningsgange, herunder processer, som virksomheden har for omsætning herunder identificere om der er flere omsætningstyper. Revisor kan dokumentere sin forståelse ved anvendelse af flowcharts. Revisor skal herudover opnå en forståelse for de kontrolaktiviteter, som er relevante for revisionen. Kontrolaktiviteterne er historisk det element af kontroller revisor har beskæftiget sig mest med, da det er kontroller på transaktionskæde niveau. Revisor skal dokumentere sin forståelse af kontrollerne ved at vurdere design og implementering heraf.

Baseret på sit kendskab til virksomheden og dens omgivelser skal revisor identificere risici for væsentlig fejlinformation på regnskabsniveau og revisionsmålsniveau. Vurderingen af risici foretages ved at vurdere den iboende risiko, kontrolrisikoen og opdagelsesrisikoen for herved at få den samlede revisionsrisiko per regnskabspost per revisionsmål. Herudover skal revisor vurdere om de identificerede risici for væsentlig fejlinformation er betydelige. En betydelig risiko defineres ved en risiko, som kræver særlige revisionsmæssige overvejelser og revisionsstandarderne har foruddefineret en betydelig risiko på omsætning som følge af besvigelser.

Revisor skal herefter planlægge de yderligere revisionshandlinger, som skal udføres for at nedbringe revisionsrisikoen per revisionsmål til et acceptabelt niveau. De yderligere revisionshandlinger revisor kan foretage er test af kontroller eller substansrevision, som yderligere deles op i detailtest og substansanalytisk revision, som defineres ved arten af yderligere revisionshandlinger. Baseret på risikoen og revisors forståelse, skal den tidsmæssige placering af de yderligere revisionshandlinger fastlægges. I denne forbindelse vil en højere risiko for væsentlig fejlinformation ofte betyde, at den tidsmæssige placering vil være tættere på statusdagen. En kontrolbaseret revisionsstrategi vil ofte være attraktiv for revisor, da denne vil tage udgangspunkt i virksomhedens etablerede kontroller og vil ofte kunne færdiggøres ved revision i årets løb med få handlinger i forbindelse med årsafslutning, for at teste funktionaliteten i hele regnskabsperioden. Revisor skal fastlægge omfanget af de yderligere revisionshandlinger, hvilket ofte vil være defineret som antallet af tests. Dette har igen betydning for, hvor høj revisor vurderer den enkelte risiko for væsentlig fejlinformation, da kravet til mængden af revisionsbevis stiger jo højere risiko.

Et væsentligt forudsætning for at planlægge en effektiv revision af omsætning efter IFRS 15 er, at revisor har indgående kendskab til IFRS 15 herunder de risici for fejlinformation, som afledes heraf.

Anvendelsesområdet for IFRS 15 er omsætning fra kontrakter med kunder, men IFRS 15 afgrænser sig dog for visse typer, at kontrakter, hvorfor revisor i denne forbindelse skal vurdere, om der er risiko for, at virksomheden anvender IFRS 15, hvor dette ikke er relevant. Herudover er det overordnede formål med standarden, at virksomheden skal vurdere kontrakterne på individuel basis i forhold til indregning af omsætning, men der er i IFRS 15 givet en praktisk løsning, hvor virksomheden kan anvende en porteføljebetragtning, hvis virksomheden har mange ensarterede kontrakter under lignende omstændigheder. Der er derfor risiko for, at virksomheden vælger at anvende porteføljebetragtningen uden at overholde kriterierne herfor, hvilket revisor skal vurdere i forbindelse med planlægningen af revisionen.

IFRS 15 er opbygget omkring en fem trins model, som fastlægger indregningen af omsætningen af omsætning fra kontrakter med kunden. Modellens første trin er identifikationen af om der foreligger en kontakt med kunden, som skal indregnes efter IFRS 15. IFRS 15 opstiller kriterier for, hvornår der er tale om en kontrakt med en kunde, som skal indregnes efter IFRS 15, hvorfor der er risiko for, at virksomheden ikke får identificeret kontrakter med kunder. Et væsentligt element heri er vurderingen af, om kunden ikke har mulighed for at betale det aftalte vederlag.

Det andet trin i modellen er identifikationen af særskilte leveringsforpligtelser i kontrakten. For sammensatte kontrakter, betyder dette, at virksomheden skal identificere de særskilte leverancer, som fremgår i kontrakten herunder varer og ydelser, som fremgår af kontrakten. Afgørende for, om en leveringsforpligtelse skal ses samlet, er at virksomheden skal kunne drage fordel af varen eller ydelsen enten alene eller med ressourcer, som er umiddelbart tilgængelige for virksomheden. Herudover skal virksomheden være i stand til at adskille leveringsforpligtelsen fra øvrige varer og ydelser i kontrakten. Hvis kontrakten ikke overholder disse krav, skal leveringsforpligtelserne ses samlet i det mindste niveau, hvor kravene overholdes. Derfor vil der være en risiko for, at virksomheden ikke har foretaget korrekt identifikation af alle leveringsforpligtelserne herunder vurderet, om disse skal ses samlet eller hver for sig.

Virksomheden skal efter identifikation af leveringsforpligtelserne fastslå, hvornår leveringsforpligtelserne er opfyldt. Opfyldelsen af en leveringsforpligtelse sker på et tidspunkt eller i takt med, at virksomheden får kontrol over aktivet, hvilket defineres ved, at kunden har mulighed for at bestemme hvordan et aktiv skal anvendes og samtidig opnår fordelene ved aktivet. Denne definition er væsentlig forskellig fra nuværende standarder for indregning af omsætning, hvor det afgørende i tidligere standarder for opfyldelse af en leveringsforpligtelse var overgang af alle væsentlige risici og fordele. IFRS 15 giver tre kriterier for, hvornår et aktiv skal indregnes over tid, hvoraf kun et af disse skal være opfyldt. Der er derfor risiko for, at virksomheden ikke identificere opfyldelsen af leveringsforpligtelserne korrekt og derfor indregner omsætningen forkert.

Virksomheden skal herefter opgøre transaktionsprisen for kontrakten med kunden. Dette vil alt andet lige være den samlede kontraktsum, men IFRS 15 opstiller forhold, som virksomheden skal iagttage ved fastsættelse af den samlede transaktionspris. Forholdene, som er beskrevet i IFRS 15, er; variable vederlag herunder returret, væsentlige finansieringselementer, ikke-kontante vederlag og vederlag som virksomheden betaler til kunden. Der er i denne forbindelse, risiko for at virksomheden ikke får identificeret de forhold, der har påvirkning på transaktionsprisen eller ikke håndterer disse korrekt.

Under det fjerde trin til virksomheden allokere den opgjorte transaktionspris i trin tre til de særskilte leveringsforpligtelser. Udgangspunktet er, at der foretages en forholdsmæssig fordeling baseret på den isolerede salgspris per leveringsforpligtelse. Opgørelsen af den isolerede salgspris per leveringsforpligtelse, vil ofte betyde, at der identificeres en højere samlet kontraktsum, hvilket afspejler den rabat der er givet i kontrakten. Hvis virksomheden ikke har en observerbar isoleret salgspris tillader IFRS 15, at denne fastsættes ved en justeret markedsværdi, kostpris plus en avance eller restværdien i forhold til samlet transaktionspris. I denne forbindelse er der risiko for, at virksomheden opgør den isolerede salgspris forkert eller fordeler den samlede transaktionspris forkert.

Efter gennemgang af trin fire, vil virksomheden have et overblik over, hvordan omsætningen skal indregnes baseret på gennemgangen af de fire første trin i IFRS 15. Herefter skal virksomheden indregne omsætningen i overensstemmelse med kriterierne i IFRS 15 omkring kontrol herunder indregning på et bestemt tidspunkt eller over tid. Der er derfor risiko for, at virksomheden ved indregning af omsætningen ikke får håndteret indregningen korrekt og derfor ikke afspejler overgangen af kontrol på et bestemt tidspunkt eller over tid.

Det er i forbindelse med implementeringen af IFRS 15 essentielt, at virksomhedens ledelse får designet og implementeret kontroller, som forhindre, opdager og retter fejl relateret til indregning af omsætning efter IFRS 15.

Virksomheden kan i denne forbindelse tage udgangspunkt i fem trins modellen og designe kontrollerne, således de afdækker de risici, som afledes af standarden. Under trin et vil det være nærliggende, at virksomheden får designet en kontrol, som sikrer, at anvendelsesområdet og kontrakter med kunder under IFRS 15 identificeres. Et eksempel herpå kunne være, at ledelsen gennemgår alle kontrakter, for at identificere de væsentlige indtægtskilder, der fremgår heraf, og om de skal indregnes efter IFRS 15. I samme forbindelse skal virksomheden designe en kontrol til vurdering af, om anvendelse af porteføljetilgangen er korrekt. Herudover skal virksomheden sikre, at kontrakter med kunder overholder kriterierne for en kontrakt med en kunde i IFRS 15. Dette kan sikres, ved at virksomheden etablere kontroller over kontrakter, som indtastes i virksomhedens IT systemer samtidig med, at der er etableret automatiske kontroller, som sikrer, at alle kunder kredittvurderes og der indsættes et kreditmaksimum, der ikke kan overskrides uden godkendelse.

Under trin to skal virksomheden designe kontroller, som sikre at leveringsforpligtelser bliver identificeret korrekt, eksempelvis ved at implementere procedurer for udfyldelse af checklister, som indeholder kravene i IFRS 15 samt gennemgang og godkendelse heraf, inden registrering af omsætning.

Virksomheden skal have kontroller over isolerede salgspriser, hvilket kan ske igennem oprettelse af en database, der specificerer virksomhedens varer og ydelser og definerer den isolerede salgspris. Databasen skal regelmæssigt opretholdes, så denne afspejler de korrekte isolerede salgspriser.

Det anbefales, at virksomheden anvender automatiske kontroller i den udstrækning dette er muligt, for derved at mindske risikoen for fejl af mennesker. Dette kan for eksempel være automatisk allokering af transaktionsprisen baseret på de isolerede salgspriser og standard vilkår i kontrakterne samt indregning af omsætningen på et bestemt tidspunkt eller over tid baseret på indregningsmetoder og opgørelser, som er sat op af ledelsen.

Ved udarbejdelse af revisionsplanen til revision af omsætning og sammensatte kontrakter efter IFRS 15 skal revisor have et indgående kendskab til virksomheden og vurdere de enkelte risici i relation til revisionsmålene, for at kunne bestemme arten, den tidsmæssige placering og omfanget af yderligere revisionshandlinger. Revisionsplanen skal afspejle, hvor høj revisor vurderer risikoen for væsentlig fejlinformation er som følge af den identificerede risiko.

Revisor skal i det omfang det er muligt indhente sit revisionsbevis ved test af kontroller, da dette ofte vil være det mest effektive og give det bedste revisionsbevis, såfremt virksomheden har et veletableret kontrolmiljø. Herudover skal revisor overveje at anvende automatiske kontroller, da test af disse vil være mindre tidskrævende, da der kun skal udføres en test. Dette kræver dog, at revisor har overbevisning om, at de generelle IT kontroller fungerer effektivt. Revisor skal i forbindelse med vurdering af, hvilke handlinger, som skal udføres overveje om omfanget af revisionsbevis er tilstrækkeligt, hvilket særligt gælder automatiske kontroller, som afdækker flere risici. Her skal revisor vurderer, som yderligere substanshandlinger skal foretages, for at reducere revisionsrisikoen tilstrækkeligt.

Såfremt revisor ikke kan bero sig på de interne kontroller herunder få overbevisning for at de har været funktionelle i hele perioden, skal revisor revurdere sin revisionsstrategi. Dette vil alt andet lige betyde, at virksomheden skal anlægge en substansbaseret strategi, hvorved omfanget og ressourcerne anvendt til revisionen øges.

7. Litteraturliste

Love, standarder mv.

- IFRS 15: Revenue from Contracts with Customers
- IFRS: Conceptual Framework for Financial Reporting
- ISA 200: Den uafhængige revisors overordnede mål og revisionens gennemførelse i overensstemmelse med internationale standarder om revision
- ISA 240: Revisors ansvar vedrørende besvigelser ved revision af regnskaber
- ISA 300: Planlægning af revision af regnskaber
- ISA 315: Identifikation og vurdering af risici for væsentlig fejlinformation igennem forståelse af virksomheden og dens omgivelser
- ISA 320: Væsentlighed ved planlægning og udførelse af en revision
- ISA 330: Revisors reaktion på vurderede risici
- ISA 450: Vurdering af fejlinformationer konstateret under revisionen
- ISA 500: Revisionsbevis
- ISA 530: Revision ved brug af stikprøver

Bøger

- Sudan, Sumit m.fl.: Revision i praksis - Planlægning - Udførelse - Konklusion. 1. udg. Karnov Group Denmark A/S, 2014.

Artikler mv.

- IASB-FASB: discussion paper on revenue recognition. Link:
<https://www.iasplus.com/en/news/2008/December/news3904> - besøgt den 11.05.2018
- IASB-FASB: propose joint approach for revenue recognition. Link:
<https://www.iasplus.com/en/binary/pressrel/0812revenueedppr.pdf> - besøgt den 05.05.2018
- Erhvervs- og Selskabsstyrelsen: Vejledning til IFRS-bekendtgørelsen. Link:
https://www.fsr.dk/Faglige_informationer/Regnskaber/Standarder%20og%20vejledninger/Standarder_faglig%20viden/Vejledning%20til%20IFRS_bekendtgørelsen - besøgt den 03.05.2018
- Erhvervs- og Selskabsstyrelsen: Retningslinjer for kvalitetskontrol af revisionsvirksomheder, der reviderer virksomheder af offentlig interesse. Link:
https://erhvervsstyrelsen.dk/sites/default/files/retningslinjer_for_kvalitetskontrol_af_revisionsvirksomheder_der_reviderer_virksomheder_af_offentlig_interesse.pdf - besøgt den 20.05.2018
- Fondsrådet: Fondsrådets generelle overvejelser og afvejninger ved vurdering af væsentlighed i forbindelse med regnskabskontrol. Dateret den 17. december 2008. Link:
<https://www.finstilsynet.dk/upload/Fondsraadet/Dokumenter/Presse/fondsraadsbrev171208.pdf> - besøgt den 14. marts 2018
- Deloitte: Revenue recognition Link:
<https://www.iasplus.com/en/projects/completed/revenue/revenue-recognition> - besøgt den 05.05.2018

- PWC: New revenue guidance, Implementation in the technology sector. Link: <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-15/revenue-from-contracts-with-customers-technology.pdf> – besøgt den 10.03.2018
- Deloitte: Revenue from Contracts with Customers. A guide to IFRS 15, marts 2018. Link: <https://www.iasplus.com/en/publications/global/guides/a-guide-to-ifrs-15> - besøgt den 14.04.2018
- ESMA: Public Statement, European common enforcement priorities for 2017 IFRS financial statements. Dateret den 27. oktober 2017. Link: https://www.esma.europa.eu/system/files_force/library/esma32-63-340_esma_european_common_enforcement_priorities_2017.pdf - besøgt den 05.03.2018

Bilag 1 – Sammenhæng imellem identificerede interne kontroller og identificerede risici

Risiko / kontrol	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Fejlagtig anvendelse af porteføljebetragtning		■									
Kontrakter indregnes fejlagtigt efter IFRS 15	■										
Identifikation af kontrakt			■						■		
Manglende sammenlægning af kontrakter				■	■						
Separate leveringsforpligtelser identificeres ikke				■						■	
Separate leveringsforpligtelser skulle ses samlet				■						■	
Forkert behandling af garanti				■						■	
Forkert behandling af variable vederlag				■			■			■	
Forkert behandling af et væsentligt finansieringselement				■						■	
Forkert behandling af ikke-kontante vederlag					■					■	
Forkert behandling af vederlag betalt til kunden				■						■	
Forkert allokering af transaktionspris					■					■	
Forkert opgørelse af isoleret salgspris					■					■	
Forkert allokering af rabat										■	
Forkert håndtering af ændringer til transaktionsprisen							■			■	
Forkert indregning på bestemt tidspunkt eller over tid				■						■	■
Forkert indregning over tid							■				■
Forkert indregning på bestemt tidspunkt								■			■
Indregning af omsætning for konsignationssalg				■							■

Bilag 2 – Vurdering af revisionsrisikoen for omsætning per regnskabspost

Revisionsmål	Iboende risiko			Kontrolrisiko			Samlet risiko		
	Høj	Midt	Lav	Høj	Midt	Lav	Høj	Midt	Lav
Forekomst	x				x		x		
Fuldstændighed			x			x			
Nøjagtighed			x			x			x
Periodeafgrænsning	x					x		x	
Klassifikation			x			x			x